

MİKRO İKTİSAT

ALANINDA ARAŞTIRMALAR VE DEĞERLENDİRMELER

EDİTÖR

Prof. Dr. İbrahim Halil SUGÖZÜ

ARALIK 2025

YAYLIK 3032

gece
kitaplığı

İmtiyaz Sahibi / Yaşar Hız
Yayına Hazırlayan / Gece Kitaplığı

Birinci Basım / Aralık 2025 - Ankara
ISBN / 978-625-8570-38-0

© copyright

Bu kitabın tüm yayın hakları Gece Kitaplığı'na aittir.

Kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz, izin almadan hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Gece Kitaplığı

Kızılay Mah. Fevzi Çakmak 1. Sokak

Ümit Apt No: 22/A Çankaya/ANKARA

0312 384 80 40

www.gecekitapligi.com / gecekitapligi@gmail.com

Baskı & Cilt

Bizim Büro

Sertifika No: 42488

**MİKRO İKTİSAT
ALANINDA ARAŞTIRMALAR VE
DEĞERLENDİRMELER**

ARALIK 2025

EDİTÖR

Prof. Dr. İbrahim Halil SUGÖZÜ

gece
kitaplığı

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM 1

ÇEVRE SORUNLARI FARKINDALIĞI VE SORUNLARA YÖNELİK DAVRANIŞLAR: HİTİT ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ

Ceren YAVUZER , Süleyman AÇIKALIN7

BÖLÜM 2

ELEKTRİK KESİNTİLERİ VE EKONOMİK PERFORMANS: TÜRKİYE'DE FİRMA DÜZEYİNDE ÜRETKENLİK KAYIPLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Can VERBERİ , İbrahim Halil SUGÖZÜ29

BÖLÜM 3

İŞ İLANLARINDA CİNSİYETE DAYALI AYRIMCILIĞIN İÇERİK ANALİZİ: TR 83 BÖLGESİ

Necati SARI , Süleyman AÇIKALIN39

BÖLÜM 1

ÇEVRE SORUNLARI FARKINDALIĞI VE SORUNLARA YÖNELİK DAVRANIŞLAR: HİTİT ÜNİVERSİTESİ ÖRNEĞİ¹²

Ceren YAVUZER³, Süleyman AÇIKALIN⁴

¹ Bu çalışma Prof. Dr. Süleyman AÇIKALIN'ın danışmanlığında Lisans Öğrencisi Ceren YAVUZER ile birlikte tamamlanan “Üniversite Öğrencileri İçin Çevresel Duyarlılık Değerlendirmesi: Hitit Üniversitesi Örneği” adlı TUBİTAK 2209-A (2023 Yılı 1. Dönem, Proje No:1919B012310261) öğrenci projesinden hareketle hazırlanmıştır.

² Bu projemize finansal destek sağlayan TUBİTAK Kurumuna teşekkürlerimizi sunarız.

³ Hitit Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, Mezun Öğrenci.

⁴ Prof. Dr., Hitit Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, suleymanacikalin@hitit.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-9634-3897>.

1. Giriş

Çevre en genel tanımı ile bütün canlı ve cansız varlıkların birlikte oluşturdukları ve içerisinde yer aldıkları ortamdır. Tatlı su kaynakları, toprak, hava, ormanlar, bütün yer altı ve yer üstü kaynakları gibi çevremizi saran unsurlar doğal çevreyi oluşturmaktadır. İnsanoğlunun müdahalesi ile şekillenen parklar, şehirler, yollar, barajlar ve diğer bütün benzer yapılar da yapay çevreyi oluşturmaktadır. Çevre bütün canlılar için olduğu gibi insanoğlunun yaşamını destekleyen unsurları sunmaktadır. Doğal çevrede meydana gelen bozulmalar karşısında ciddi önlemler alınmadığı takdirde insanoğlunun geleceği tehdit altında olacaktır.

Hava, su ve toprak kirliliği, iklim değişikliği, ozon tabakasının delinmesi, küresel ısınma, her çeşit doğal kaynağın hızla tüketilmesi, biriken tehlikeli atıklar, gürültü kirliliği gibi konuları çevre sorunları dediğimizde akla gelebilen önemli başlıklar arasında yer almaktadır. Çevre sorunlarının boyutu kısa vadede çözülemeyecek nitelik taşıdığı için daha çok orta ve uzun vadede “sürdürülebilirlik” ekseninde çözümler üretilmeli, önlemler alınmalıdır.

Çevre bilinci veya çevre sorunları farkındalığı çevreyi içerisinde yer alan canlı ve cansız bütün parçaları ile birlikte bir bütün olarak anlamak ve parçalar arasındaki ilişkiler ağının farkında olmaktır. Bir sorunun farkına varmada çözüm üretmek mümkün olmayacaktır. Bu nedenle, çevre sorunları farkındalığı ve çevre sorunları karşısındaki tutum ve davranışların anlaşılmasına yönelik çalışmalar bu sorunların çözüme kavuşturulması yolunda atılacak eğitim, sosya-kültürel ve yasal düzenleme gibi adımlar açısından yararlı olacaktır.

Çevre sorunlarının çözülmesinde ulusal ölçekte yasal düzenlemeler ve uluslararası çevre korumacı anlaşmaların uygulamaya konulmasının yanı sıra insanların sorunlar hakkındaki farkındalığının artırılması, sorunlu davranışların anlaşılıp değiştirilmesi için gerekli çabanın gösterilmesi de son derece önemlidir. Çevre sorunlarının özellikle tüketim kalıplarında ve tüketici davranışlarında radikal değişiklikler yapılmadan çözülemeyeceği yönünde bulguları olan çok sayıda çalışma bulunmaktadır (Akdoğan, Durmaz ve Değirmenci, 2020; Agbedahin, 2019; Shao, 2019; Ceylan, 2015; Karalar ve Kiracı, 2011; Huang ve Rust, 2011; Güven, 2010; Altıok ve Babaoğlu, 2010).

İklim değişikliği, her türlü kirlilik, ormanların yok oluşu ve biyolojik çeşitliliğin azalması gibi çevre sorunları, insanlık için önemli tehditler oluşturmaktadır (Tuli, 2009). Bu sorunlarla başa çıkmak uzun vadeli planlanmış faaliyetleri gerektirmektedir. Bu nedenle her düzeyde çevre eğitimine önem vermek ve öncelikli olarak da çevre sorunları konusunda farkındalık yaratmak önemlidir. Eğitim, bireyleri çevre sorunlarının nedenleri, boyutları, oluşturdukları kısa ve uzun vadeli tehditler konusunda bilgilendirecek ve de potansiyel çözümler konusunda donanımlarını arttıracaktır. Bunlara ek olarak, eğitim aynı zamanda eleştirel düşünme ve problem çözme becerilerini de teşvik ederek bireylerin karmaşık çevre sorunlarını analiz etmelerine ve yenilikçi çözümler geliştirmelerine olanak tanıyacaktır.

Bu çalışmanın amacı Hitit Üniversitesi örneğinde üniversite öğrencilerinin çevresel farkındalık düzeylerini ve çevre sorunlarına karşısındaki davranışlarını ele alarak bu iki konu arasındaki ilişkiyi ayrıntıları ile analiz etmektir.

2. Literatür Taraması

Çevre sorunları konusunda eğitim sektöründe farklı düzeylerde öğrencilik ve eğiticilik yapan gruplar aracılığı ile “farkındalık” ve “davranış” araştırmaları yapılmakta ve bunların sonuçları analiz edilerek atılabilecek adımlar konusunda seçenekler oluşturulmaya çalışılmaktadır.

Acıbuca ve Kaya (2024) üniversite öğrencilerinin çevre bilinç ve bilgi düzeyini ölçmek için Türkiye’nin farklı şehirlerinden 403 üniversite öğrencisi ile görüşmüştür. Grubun dörtte üçlük

kısının çevre sorunları hakkında bilgi sahibi olduğu, katılımcıların genel olarak çevre eğitimini yetersiz buldukları ve de üniversitelerde çevre eğitime yönelik yüksek bir talep olduğu tespitleri yapılmıştır. Kazazoğlu ve Erkal (2022) Hacettepe Üniversitesi Beytepe Kampüsünde üniversite öğrencilerinin çevre farkındalık düzeyleri ile çevre sorunlarına yönelik davranışlarını incelemiştir. Yeşilyurt vd. (2013) biyoloji öğretmen adaylarının çevre bilinci ve çevresel duyarlılıklarına yönelik görüşlerinin belirlenmesi için bir ölçek geliştirmiştir. Okur-Berberoğlu ve Uygun (2012) çalışmasında çevresel davranış değişikliğine ulaştırma aşamalarında, çevre farkındalığı ile çevre tutumu arasındaki ilişki üzerinde durulmaktadır. Bu amaçla Yapısal Eşitlik Modeli kullanılmıştır. Araştırma sonuçları çevre farkındalığının artmasının, çevre tutumunun olumlu yönde değişmesine neden olacağını göstermektedir. Şama (2003) Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesinde okuyan öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutumlarını ölçmek amacıyla bir ölçek çalışması yapmıştır. Çabuk ve Karacaoğlu (2003) çalışması Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi öğrencilerinin çevre duyarlılığına ilişkin görüşlerinin belirlenmesi amacıyla 439 öğrenci ile yürütülmüştür. Yapılan bu araştırmada öğrencilerin bazı kişisel özelliklerinin (cinsiyet, yaş, devam ettikleri program ve sınıf) çevre duyarlılıklarına ilişkin görüşlerinde fark yaratıp yaratmadığı incelenmiştir.

Literatür taramasında Çorum ilinde sanayiciler ve tarım sektörü paydaşları dışında çevre sorunlarına yönelik bir çalışmaya rastlanamamıştır. Gönültaş ve Kızılaslan (2021a) çalışmasında TR 83 Bölgesi için tarımsal üreticilerin çevre sorunu olarak gördükleri hususlar tespit edilip nedenleri incelenirken, Gönültaş ve Kızılaslan (2021b) çalışmasında ise aynı hususlar sanayici işletmeleri açısından incelenmiştir. Çorum ili için yapılan bir başka çalışma ise Akdoğan, Durmaz ve Değirmenci (2020) çalışmasıdır ve bu çalışmada da algılanan tüketici etkinliğinin ekolojik bilinç üzerindeki etkileri ele alınmıştır.

3. Yöntem

Hitit Üniversitesi öğrencilerinin çevre sorunları farkındalığı, çevre sorunlara yönelik davranışları ve bunlar arasındaki ilişkiler bir anket çalışması ile araştırılmıştır. Anketin ilk bölümünde öğrencilerin seçilmiş demografik özelliklerine ait (cinsiyet, üniversitede devam edilen sınıf, aile gelir durumu, ebeveynlerin eğitim durumu ve aile yerleşim merkezi) sorular bulunmaktadır. Bu özelliklerin farkındalık ve davranış ilişkisi üzerinde etkili olabilecekleri düşünülmüştür. Anketin ikinci bölümünde öğrencilerin çevre sorunları farkındalıklarını değerlendirmek için Berberoğlu (2012) tarafından geliştirilen ve 18 sorudan oluşan “Çevre Farkındalık Ölçeği” yer almaktadır. Bu ölçek beşli likert tipindedir ve ifadeler “Tamamen Katılıyorum (5)”, “Katılıyorum (4)”, “Kararsızım (3)”, “Katılmıyorum (2)” ve “Tamamen Katılmıyorum (1)” şeklindedir. Üçüncü bölümde üniversite öğrencilerinin çevre sorunları karşısındaki davranışlarını değerlendirmek için Güven ve Aydoğdu (2012) tarafından geliştirilen “Çevre Sorunlarına Yönelik Davranış Ölçeği” kullanılmıştır. Bu ölçek üçlü likert şeklinde hazırlanmış ve seçenek ifadeleri “Katılıyorum (3)”, “Kararsızım (2)” ve “Katılmıyorum (1)” şeklindedir (Kazazoğlu ve Erkal, 2022; Yeşil ve Turan, 2020; Okur-Berberoğlu ve Uygun, 2012 ve Güven ve Aydoğdu, 2012).

Araştırmanın evrenini Hitit Üniversitesinde 2023-2024 eğitim öğretim yılında öğrenim gören 9337 lisans öğrencisi oluşturmuştur. Evreni temsil eden örneklem büyüklüğü aşağıda verilen formül ile belirlenmiştir.

$$n = \left[\frac{(Nt^2pq)}{(d^2(N-1) + t^2pq)} \right]$$

Formülde yer alan N evrende yer alan toplam birey sayısını, n örneklem büyüklüğünü, p: incelenen olayın görülme olasılığını, q: incelenen olayın görülmemesi olasılığını, t: belirli serbestlik derecesinde ve saptanan yanılma düzeyinde t tablosundan bulunan teorik değeri ve d incelenen olayın görülme sıklığına göre belirlenen hata değerini göstermektedir (Akbulut, 2021; Büyüköztürk, 2009).

2023-24 Eğitim ve Öğretim Yılı üniversite kayıtlarına göre Hitit Üniversitesi lisans öğrenci sayısı 9337'dir. %95 güven aralığında yapılacak bir çalışma için yukarıdaki formüle göre hesaplanan örneklem büyüklüğü 369 kişidir. Araştırmada uygulanan ölçeklerin güvenirliği Cronbach Alfa değerleri ile yapılmıştır (Kılıç, 2016). Çalışmanın veri analizi için SPSS 22.0 İstatistik paket programı kullanılmıştır. Öğrencilerin demografik özellikleri frekans ve yüzdelik değerler ile öncelikle özetlenmiştir. Benzer şekilde kullanılan iki ölçeğe ait frekans, yüzdelik karşılık, standart sapma ve her bir ifadenin değerlendirilmesi tablolar ile yapılmıştır. İki ölçek arasındaki ilişkinin karşılaştırılmasında nicel iki veri kullanıldığında karşılaştırma “bağımsız örneklem t-testi” ile ikiden fazla veri karşılaştırılmasında ise “tek yönlü varyans analizi (ANOVA)” kullanılmış ve farkı oluşturan faktörün tespitinde de” tukey testi” kullanılmıştır.

4. Bulgular

Öncelikle çalışmaya katılan öğrencilerin demografik özellikleri alt gruplar ve karşılığına gelen frekans ve yüzdelik değerlerin tablo olarak sunumu yapılmıştır. Tablo 1 bize çalışmaya katılan öğrencileri tanımak adına bilgi sunmaktadır. Daha sonra kullanılan iki ölçek ile ilgili temel bilgiler ele alınmış ve frekans, yüzdelik değer, ortalama ve standart sapma değerleri hesaplanarak sunulmuş ve de her iki ölçek ve ikinci ölçeğin alt boyutlarının güvenirlikleri Cronbach alfa değeri hesaplanarak sonuçlar değerlendirilmiştir. Daha sonra “farkındalık” ve “davranış” ölçekleri arasındaki karşılıklı ilişkiler korelasyon matrisi yardımı ile hesaplanmış ve kullanılan ölçeklerin farklı düzeyde güvenirlikleri ve de aralarında istatistiksel olarak anlamlı pozitif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Son olarak ölçekler arasındaki ilişkinin seçili demografik özelliklerden kaynaklanan bir fark gösterip göstermediği duruma göre bağımsız örneklem t testi ve tek taraflı ANOVA yaklaşımı ile ele alınarak değerlendirilmiştir.

4.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Çalışmada yer alan katılımcıların temel demografik özellikleri Tablo 1’de yer almaktadır. Toplam 369 öğrenciden 227 tanesi kadındır ve toplam içerisinde %61,5’luk bir oranı temsil etmektedir. Yaş gruplarında en çok katılımcı 20-22 yaş grubundan yer almaktadır. Bu grup içerisinde 249 kişi vardır ve toplamın %67,5’luk kısmına karşılık gelmektedirler. Öğrencilerden 144 tanesi ikinci sınıfa devam etmektedir ve bunların toplam içerisindeki payı ise %39,0 olmuştur. Toplam aile geliri parasal olarak tanımlanmamış ve öğrencilerin en büyük kısmı 291 kişi ile ailelerinin orta gelire sahip olduklarını ifade etmiştir ve bu orta gelirli ailelerin genel içerisinde ki payı %78,9 olmuştur. Ebeveynlerin eğitiminde babanın eğitiminde en çok rastlanan kategori %30,6 ile lise iken anne eğitiminde en yüksek pay %32,2 ile ilköğretim olmuş ve lise eğitimi bunu % 26,6 ile takip etmiştir. Ailelerin yerleşim yeri olarak %60,2 ile ilk sırada şehirler gelmekte ve bunu %29,8 ile ilçe merkezleri izlemektedir.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Demografik Özellikler		Frekans	%
Cinsiyet	Kadın	227	61,5
	Erkek	142	38,5
Yaş	19 ve altı	43	11,7
	20-22	249	67,5
	23 ve üzeri	77	20,9
Devam Edilen Sınıf	Birinci	95	25,7
	İkinci	144	39,0
	Üçüncü	71	19,2
	Dördüncü	59	16,0
Ailenin Geliri	Düşük	35	9,5
	Orta	291	78,9
	Yüksek	43	11,7
Babanın Eğitimi	Okuryazar	12	3,3
	İlköğretim	75	20,3
	Ortaöğretim	80	21,7
	Lise	113	30,6
	Üniversite	89	24,1
Annenin Eğitimi	Okuryazar	21	5,7
	İlköğretim	119	32,2
	Ortaöğretim	91	24,7
	Lise	98	26,6
	Üniversite	40	10,8
Aile yerleşim yeri	Köy	32	8,7
	Kasaba	5	1,4
	İlçe	110	29,8
	Şehir	222	60,2

4.2 Çevre Sorunları Farkındalıkları Ölçeği

Araştırmaya katılan öğrencilerin çevre farkındalık ölçeğinde yer alan her ifadeye katılımları hem frekans hem de ona karşılık gelen yüzdelik (%) değer olarak karşılık gelen hücrede verilmiştir. Her bir ifade için işaretlenen değerlerin ortalamaları ve bunların standart sapmaları da ölçeğe ek iki sütun olarak Tablo 2’de yer almıştır. Tablo 2’de yer alan son sütunda her bir ifadenin ortalaması ölçek genel ortalaması ile karşılaştırılarak elde edilen sonuç genel ortalamadan daha “yüksek katılım” (Y) veya genel ortalamadan daha “düşük katılım” (D) olarak işaretlenmiştir.

Tablo 2. Çevre Sorunları Farkındalık Ölçeği

		Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Tamamen Katılmıyorum	Ortalama	S. Sapma	Yorum
1	Biyolojik çeşitliliğin azalmaması için orman tahribatının önüne geçilmelidir.	293 %79,4	53 14,4	8 2,2	10 2,7	5 1,4	4,68	0,77	Y
2	Karbon telafisi için hem ormanlar koruma altına alınmalı hem de yeni ormanlar oluşturulmalıdır.	287 %77,8	66 17,9	12 3,3	2 0,5	2 0,5	4,72	0,61	Y
3	Fosil yakıt tüketimini azaltmak için bisiklet kullanılmalıdır.	150 40,7	88 23,8	94 25,5	18 4,9	19 5,1	3,90	1,15	D
4	Suyun etkin kullanımı için damlayan musluklar tamir edilmelidir.	282 %76,4	65 17,6	16 4,3	4 1,1	2 0,5	4,68	0,66	Y
5	İçme suyu kaynaklarının yenilenmesi için yeşil alanlar tahrip edilmemelidir.	281 %76,2	64 17,3	14 3,8	6 1,6	4 1,1	4,66	0,73	Y
6	Doğaya daha az zarar vermek için tüketim çılgınlığına son verilmelidir	250 %67,8	75 20,3	36 9,8	5 1,4	3 0,8	4,53	0,79	D
7	Geri dönüşümlü ürünlerin pazara girmesi için tüketicilerin talebi geri dönüşümlü ürün almak yönünde olmalıdır.	233 %63,1	84 22,8	38 10,3	10 2,7	4 1,1	4,44	0,86	D
8	Biyolojik çeşitlilik üzerine olumsuz etkileri olması nedeni ile küresel ısınma kontrol altına alınmalıdır.	271 %73,4	71 19,2	20 4,4	4 1,1	3 0,8	4,63	0,71	D
9	Karbon salınımını azaltmak için güneş alan coğrafyalarda güneş enerjisinden faydalanılmalıdır.	299 %81,0	51 13,8	13 3,5	5 1,4	1 0,3	4,74	0,62	Y
10	Karbon salınımını azaltmak için enerji verimli kullanılmalıdır.	269 %72,9	77 20,9	17 4,6	2 0,5	4 1,1	4,64	0,70	Y
11	Enerjinin verimli kullanılması için evlerde ısı yalıtımı yapılmalıdır.	251 %68,0	88 23,8	25 6,8	3 0,8	2 0,5	4,58	0,70	D
12	İçme suyu kaynaklarının kirlenmemesi için tarım arazisinde kontrolsüz gübre kullanılmamalıdır	248 %67,2	82 22,2	24 6,5	8 2,2	7 1,9	4,51	0,70	D
13	Toprak ve su kirliliğinin önüne geçmek için biyolojik mücadele kullanılmalıdır.	251 %68,0	77 20,9	37 10,0	3 0,8	1 0,3	4,56	0,73	D
14	Daha az atık oluşması için geri dönüşüm uygulamaları yapılmalıdır.	278 %75,3	74 20,1	12 3,3	3 0,8	2 0,5	4,69	0,63	Y
15	Daha az atık oluşması için çöpler, içeriklerine göre ayrıştırılarak atılmalıdır.	278 %75,3	64 17,3	21 5,7	3 0,8	3 0,8	4,66	0,70	Y
16	Topraktaki biyolojik çeşitliliğe zarar verilmemesi için fabrika bacalarına filtre takılmalıdır.	304 %82,4	46 12,5	15 4,1	3 0,8	1 0,3	4,76	0,59	Y
17	İnsan sağlığı üzerine olumsuz etkileri nedeni ile sanayi atıkları, kontrolsüz olarak doğaya boşaltılmamalıdır.	309 %83,7	39 10,6	11 3,0	7 1,9	3 0,8	4,75	0,68	Y
18	Elektrik sarfiyatını azaltmak için kompakt floresan lamba kullanılmalıdır.	237 %64,2	76 20,6	40 10,8	9 2,4	7 1,9	4,43	0,92	D
	Genel Ortalama						4,59	0,74	

Çevre Sorunları Farkındalık ölçeğinde en yüksek katılım değeri 16 numaralı “Topraktaki biyolojik çeşitliliğe zarar verilmemesi için fabrika bacalarına filtre takılmalıdır” ifadesine aittir. Bu ifadeye katılım ortalaması 4,76 olmuştur. En yüksek katılıma sahip ikinci ifade 17 numaralı “İnsan sağlığı üzerine olumsuz etkileri nedeni ile sanayi atıkları, kontrolsüz olarak doğaya boşaltılmamalıdır” olmuştur. Yine cevaplar arasındaki katılım farklılık derecesini gösteren ölçüt olarak kullanılan standart sapma bu soru için en düşük değer olarak 0,69 olmuştur. Bu ölçekte en düşük puan ile katılınan ifade ise 3 numaralı “Fosil yakıt tüketimini azaltmak için bisiklet kullanılmalıdır” ifadesi

olmuştur. Genel katılım ortalaması 5,59 iken bu değer 3 numaralı ifade için 3,90 olmuştur. En düşük katılıma sahip ikinci ifade ise 4,43 ortalama ile 18 numaralı “Elektrik sarfiyatını azaltmak için kompakt floresan lamba kullanılmalıdır ifadesi” olmuştur.

4.3. Çevre Sorunlarına Yönelik Davranışlar Ölçeği

Çevre sorunlarına yönelik davranış ölçeğinde en yüksek katılım alan ifade 28 numaralı “Enerji elde etmek için yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanılmasını desteklerim” ifadesi olmuştur. Bu ifadeye katılım puanlarının ortalaması 2,65 olarak üçlü likert ölçeğindeki en yüksek değerdir. Bunu takip eden ikinci ifade 25 numaralı “İleride bir fabrika kuracak olsam kesinlikle çevresel etki değerlendirme raporu hazırlatırım” olmuştur. Bu ifadenin katılım puan ortalaması da 2,61’dir. Bu ölçekte en düşük puan ile katılan ifade ise 2 numaralı “Çevre sorunlarını gidermeye yönelik teknolojik icat veya projeler yaparım” ifadesi olmuştur. Genel katılım ortalaması 1,83’dür. En düşük katılım ortalama puanına sahip ikinci ifade ise 1,93 ortalama ile 23 numaralı “Kim ne derse desin çevre için asla yaşam standartlarımdan vazgeçmem” ifadesi olmuştur.

Tablo 3 Çevre Sorunlarına Yönelik Davranış Ölçeği

		Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Ortalama	S. Sapma	Yorum
		3	2	1			
1.	Çevre sorunları ile ilgili elime geçen her türlü kaynaktan bilgilenirim	185 % 50,1	152 41,2	32 8,7	2,43	,67	Y
2.	Çevre sorunlarını gidermeye yönelik teknolojik icat veya projeler yaparım	81 % 22,0	143 38,8	145 39,3	1,83	,78	D
3.	Evdeki atıkları içerdiği malzemelere göre fabrika sistemlerine uygun olarak ayırmadan çöpe atarım	155 % 42,0	129 35,0	85 23,0	2,20	,79	D
4.	Özellikle geç saatlerde yaşadığım apartmanın ya da sitenin ışıklandırılmasının artırılması için ailemden gördüğüm gibi yönetici ile konuşurum	131 % 35,5	102 27,6	136 36,9	1,99	,86	D
5.	Ulaşımda toplu taşıma araçlarını kullanırım	258 % 69,9	81 22,0	30 8,1	2,63	,64	Y
6.	Çevrenin korunmasına yönelik panel, sempozyum, toplantı ya da konferanslara katılmayı isterim	172 % 46,6	143 38,8	54 14,6	2,33	,73	Y
7.	Sahip olduğum teknolojik imkanları çevreye yararlı davranışlar geliştirmek için kullanırım	201 % 54,5	128 34,7	40 10,8	2,44	,69	Y
8.	Bir bölgenin gelişmesi için o bölgede kurulacak olan nükleer santrali desteklerim	163 % 44,2	112 30,4	94 25,5	2,19	,83	D
9.	Çevre sorunlarının nedenlerini ortadan kaldıracak benzersiz davranışlar sergilerim	160 % 43,4	150 40,7	59 16,0	2,28	,73	Y
10.	Yeteri kadar maddi imkanım olsa çok büyük ölçekli, sorunsuz bir sanayi kuruluşu işletirim	183 %4 9,6	129 35,0	57 15,4	2,35	,74	Y
11.	Deodorant ya da sprey satın alırken ozona zararlı gazlar içerenleri satın almam	158 % 42,8	123 33,3	88 23,8	2,20	,81	D
12.	Çevre sorunlarını çözmek için fikir ya da proje üretmek için herhangi bir çaba göstermem	101 % 27,4	126 34,1	142 38,5	1,92	,93	D
13.	Çevre sorunlarını önleme ya da gidermeye yönelik çalışan kurum ya da derneklere ailemle birlikte bağış yaparım	117 % 31,7	161 43,6	91 24,7	2,07	,75	D
14.	Bir ürün satın alırken çevreye zararlı bir madde içerip içermediğine bakıp öyle alırım	146 % 39,6	144 39,0	79 21,4	2,18	,76	D
15.	Çevre sorunlarının ortaya çıkış nedenleri ve süreci ile ilgili yayınları okurum	141 % 38,2	151 40,9	77 20,9	2,17	,75	D

16.	Kullanılmış maddeleri geri dönüşüme uygun olarak ayrı ayrı çöplere atarım	201 % 54,5	106 28,7	62 16,8	2,38	,76	Y
17.	Küresel ısınma ve ozondaki incelmeyi önlemek için bu olaylara neden olan her türlü davranış veya üründen uzak dururum	163 % 44,2	167 45,3	39 10,6	2,34	,66	Y
18.	Satın aldığım ürünlerin geri kazanılmış olmasına her zaman özen gösteririm	126 % 34,1	168 45,5	75 20,3	2,14	,73	D
19.	Yetkim olsa çevreye zarar veren tüm sanayi kuruluşlarını kapatırım	178 % 48,2	143 38,8	48 13,0	2,35	,70	Y
20.	Çevre sorunlarına neden olan eğitimsizlik ve zihniyeti değiştirmek için çevremdeki insanlarla konuşurum	219 % 59,3	123 33,3	27 7,3	2,52	,63	Y
21.	Çevre sorunları ile ilgili hem eğitim almak hem de vermek için tüm insanlar gibi zaman ayırırım	165 % 44,7	145 39,3	59 16,0	2,29	,73	Y
22.	Alternatif enerji kaynaklarını farklı enerji kaynakları keşfedebileceğimi bildiğim için kullanmam	111 % 30,1	190 51,5	68 18,4	2,12	,69	D
23.	Kim ne derse desin çevre için asla yaşam standartlarımdan vazgeçmem	110 % 29,8	123 33,3	136 36,9	1,93	,813	D
24.	Müzik dinlerken hem yüksek sesle dinler hem de eşlik ederim	134 % 36,3	116 31,4	119 32,2	2,04	,83	D
25.	İleride bir fabrika kuracak olsam kesinlikle çevresel etki değerlendirme raporu hazırlatırım	251 % 68,0	93 25,2	25 6,8	2,61	,61	Y
26.	Dünyadaki aç olan insanları düşünerek büyük bir titizlikle hiçbir şeyi israf etmem	231 % 62,6	115 31,2	23 6,2	2,56	,61	Y
27.	Plastik poşet ya da malzemeler yerine kağıt ambalajlı olan ürünleri satın alırım	163 % 44,2	164 44,4	42 11,4	2,33	,67	Y
28.	Enerji elde etmek için yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanılmasını desteklerim	259 % 70,2	90 24,4	20 5,4	2,65	,58	Y
29.	Çevre ile ilgili faaliyet gösteren bir dernek kurarım	157 % 42,5	147 39,8	65 17,6	2,25	,73	D
30.	Türlerin yok olmasını engelleyecek bir davranışta bulunmam	201 % 54,5	106 28,7	62 16,8	2,38	,76	Y
31.	Çevre sorunlarını gidermek için tüketim alışkanlıklarımı değiştiririm	179 % 48,5	158 42,8	32 8,7	2,40	,64	Y
32.	Enerji elde etmek için fosil yakıt kullanırım	126 % 34,1	172 46,6	71 19,2	2,15	,72	D
33.	Çevreye zarar verse bile alıştığım ve her zaman satın aldığım ürünleri değiştirmem	115 % 31,2	144 39,0	110 29,8	2,01	,78	D
34.	Nesli tükenmekte olan türler için koruma sağlamaya çalışırım	241 % 65,3	105 28,5	23 6,2	2,59	,61	Y
35.	Çevre sorunlarının artık giderilemeyeceğini düşündüğüm için çevreye yönelik faaliyetlere para harcamam	113 % 30,6	157 42,5	99 26,8	2,04	,76	D
36.	Kaynakların sürdürülebilir kullanılmasına dikkat ederim	228 % 61,8	115 31,2	26 7,0	2,55	,62	Y
37.	Arabam olsa kurşunsuz benzin kullanırım	162 % 43,9	160 43,9	47 12,7	2,31	,69	Y
38.	Çevre kirliliğine neden olan bilinçsiz ve duyarsız insanları her nerede olursa olsun uyarırım	213 % 57,7	119 32,2	37 10,0	2,48	,67	Y
39.	Nükleer santrallerin kapatılması için ilgili tüm birimlere mektup yazarım	135 % 36,6	156 42,3	78 21,1	2,15	,74	D
40.	Enerji tasarrufuna neden olan davranışlar sergilerim	216 % 58,5	111 30,1	42 11,4	2,47	,69	Y
	Genel Ortalama				2,28	0,72	

4.4. Ölçeklerin Güvenirlik Değerlendirmesi

Üniversite öğrencilerinin çevre farkındalık ve davranışlarını değerlendirmek üzere iki adet ölçek kullanılmıştır. Bu ölçeklerden ikincisi olan Çevre Sorunlarına Yönelik Davranış ölçeğinin altı adet alt

boyutu vardır. Tamamlanan anketlerden elde edilen verilerin güvenilirliği için Cronbach alfa testi uygulanmış ve sonuçlar Tablo 4 olarak sunulmuştur.

Tablo 4 Ölçek Güvenirlik Test Değerleri

ÖLÇEKLER	ALT BOYUTLAR	GÜVENİRLİK Cronbach α
1. Çevre Farkındalık Ölçeği	Genel	0,909
2. Çevre Sorunlarına Yönelik Davranış Ölçeği	Genel	0,904
	1. Kurulma (1, 11, 17, 26, 30, 33, 35, 39)	0,627
	2. Algılama (6, 15, 18, 34)	0,625
	3. Kılavuzlama (3, 4, 13, 16, 21, 23)	0,605
	4. Duruma Uydurma (7, 8, 27, 28, 29)	0,603
	5. Yaratma (2, 9, 10, 12, 19, 22, 25)	0,525
	6. Beceriye Dönüştürme (5, 14, 20, 24, 31, 32, 36, 37, 38, 40)	0,701

Tablo 4’de görüldüğü üzere Çevre Sorunları Farkındalık Ölçeğinin Cronbach alfa güvenilirlik düzeyi tüm ölçek için genel olarak 0,909’dur ve son derece güvenilir anlamına gelmektedir. İkinci ölçek olan Çevre Sorunlarına Yönelik Davranış Ölçeğinin genel güvenilirlik Cronbach test değeri 0,904 olarak yine son derece güvenilirdir. İkinci ölçeğin alt boyutlarından olan “beceriye dönüştürme” boyutunun Cronbach alfa güvenilirlik değeri 0,701 olarak yüksek güvenilirliğe karşılık gelmektedir. Öte taraftan alt katmanlardan “kurulma” 0,627 ile, “algılama” 0,625 ile, “kılavuzlama” 0,605 ile ve “duruma uydurma” alt boyutu da 0,603 puan ile ancak orta düzey güvenilirliğe sahipken son alt boyut olarak “yaratma” kategorisi 0,525 puan ile düşük güvenilirlik üst sınır olan 0,5 değerini zorla aşarak orta düzey güvenilirlik sergilemektedir (Hinton vd., 2004, s. 364)

4.5. Çevre Sorunları Farkındalıkları ve Onlara Yönelik Davranışları Ölçekleri Arasındaki İlişki

Çevre sorunlarına yönelik yapılan araştırmalarda insanların çevre sorunlarına ait farkındalıkları ile bu sorunlara yönelik davranışlar arasında pozitif bir ilişkinin olduğu genellikle gözlemlenmektedir (Alhamad vd., 2023; Si, Jiang, & Meng, 2022; Özbebek Tunç, Akdemir Ömür, & Düren, 2012; Hansla vd., 2008). Bu çalışmada “farkındalık” ve “davranış” arasında ilişki olduğu öne sürülmüş ve bu hipotez Pearson Momentler Çarpımı Katsayısı analizi ile test edilmiştir. Farkındalık ölçeği ile davranış ölçeği ilişkisi korelasyon analizi yapılarak sorgulanmış ve sonuçlar Tablo 5 olarak sunulmuştur.

Tablo 5’de görüldüğü gibi Çevre Farkındalık Ölçeği ile Çevre Sorunlarına Yönelik Davranış ölçekleri arasındaki genel korelasyon katsayısı pozitif 0,301’dir ve bu katsayı matriste yer alan diğer bütün katsayılar gibi 0.01 sigma anlamlılık düzeyinde anlamlıdır. Bu pozitif ve istatistiksel anlamlı ilişki diğer benzer çalışmalarda elde edilen “farkındalık çevre sorunlarına yönelik davranış destekler” fikri ile uyumludur.

Çevre farkındalığı ile çevre sorunlarına yönelik davranış alt boyutları arasında da pozitif ve istatistiksel anlamlı sonuçlar bulunmuştur. Çevre farkındalığı ile davranış ölçeği alt boyutları arasındaki korelasyon değerleri şöyle hesaplanmıştır: algılama ve farkındalık: 0,217; kılavuzlama ve farkındalık 0,142, “kurulma” ve farkındalık 0,234, “beceriye dönüştürme” ve farkındalık 0,227, “duruma uydurma” ve farkındalık 0,174 ve “yaratma” ve farkındalık 0,278. Çevre sorunlarına yönelik davranışlar alt boyutunu oluşturan altı farklı alt boyut ile çevre sorunlarına yönelik davranışlar ölçeği genel değeri ve alt boyutların kendi aralarındaki korelasyon katsayıları, Tablo 5’ten izlenebileceği gibi, tamamı ile pozitif değerlere işaret etmektedir.

Tablo 5 İki Ölçek Arasındaki İlişki

	1. ÇF	2. ÇSYD	2.1. Algılama	2.2 Kılavuzlama	2.3. Kurulma	2.4 BecDön	2.5 Dur. U.	2.6 Yaratma
1. Çevre Farkındalık	1							
2. ÇSY Davranışlar	,301**	1						
2.1. Algılama	,217**	,804**	1					
2.2. Kılavuzlama	,142**	,445**	,297**	1				
2.3. Kurulma	,234**	,696**	,479**	,354**	1			
2.4 Beceriye Dönüştürme	,227**	,845**	,687**	,201**	,469**	1		
2.5. Duruma Uydurma	,174**	,763**	,574**	,165**	,409**	,640**	1	
2.6. Yaratma	,278**	,681**	,461**	,140**	,342**	,491**	,488**	1
** Korelasyon katsayısı (çift taraflı) %1 düzeyinde anlamlıdır								

4.6. Çevre Farkındalığı ve Çevre Sorunlarına Yönelik Davranışların Demografik Faktörlere Göre Değerlendirilmesi

Çalışmanın bu bölümünde çalışmaya katılan öğrencilerin çevre sorunları farkındalık düzeyleri ve sorunlara yönelik davranışlarının çalışmada kullanılan demografik özelliklere göre (cinsiyet, yaş, devam edilen sınıf, annenin eğitim düzeyi, babanın eğitim düzeyi ve ailenin yerleşim yeri) istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterip göstermediği ele alınmış ve test edilmiştir. Kullanılan özellik “cinsiyet” gibi iki kategoriden oluştuğunda bağımsız örnekler t testi ve kullanılan özellik “yaş” gibi ikiden fazla kategoriden oluştuğunda tek yönlü varyans analiz (ANOVA) yaklaşımı ve F testi kullanılmıştır.

4.6.1. Çevre Farkındalığı ve Çevre Sorunlarına Yönelik Davranışlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırması

Burada “öğrencilerin farkındalık düzeyleri ve çevre sorunlarına yönelik davranışları cinsiyete göre fark göstermektedir” şeklinde ifade edilen hipotez test edilmektedir. Bağımsız örneklem t testi yapılırken her bir boyuta ait “erkek grubu ortalaması” “kadın grubu ortalaması” ile karşılaştırılmakta ve iki ortalama istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gösterir ise “ortalamlar arasında fark yoktur” şeklinde ifade edilebilen boş hipotez (H0) ret edilerek kullanılan anlamlılık düzeyinde (p-değeri) cinsiyet fark yaratmaktadır şeklinde bir yorum yapılabilmektedir. Eğer p-değeri 0,05’den küçük ise boş hipotez ret edilir. Bu durumda alternatif hipotezde (Ha) ifade edilen durumun geçerli olduğu yani ortalamların cinsiyete göre farklılık gösterdiği ifadesi doğrulanmış olmaktadır.

Tablo 6.1. Çevre Farkındalığı ve Çevre Sorunlarına Yönelik Davranışlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırması

	Cinsiyet	N	Ortalama	S. Sapma	t-stat	p-değeri
1. Ç. Farkındalık Genel	Kadın	227	4,6466	,43720	3,174	0,02*
	Erkek	142	4,4879	,51218		
2. Ç. S. Y. Davranış Genel	Kadın	227	2,2946	,25658	3,518	0,01*
	Erkek	142	2,1957	,27205		
2.1. Algılama	Kadın	227	2,3458	,47494	2,033	0,04*
	Erkek	142	2,2412	,49052		
2.2. Kurulma	Kadın	227	2,1949	,27627	3,465	0,00*
	Erkek	142	2,0880	,30683		
2.3. Kılavuzlama	Kadın	227	2,1512	,32982	3,422	0,00*
	Erkek	142	2,0305	,32954		
2.4. Beceriye Dönüştürme	Kadın	227	2,4542	,34447	3,077	0,00*
	Erkek	142	2,3349	,38964		
2.5. Duruma Uydurma	Kadın	227	2,4000	,43232	1,702	0,09
	Erkek	142	2,3211	,43464		
2.6. Yaratma	Kadın	227	2,2215	,32645	1,593	0,11
	Erkek	142	2,1660	,32489		
	Total	369	2,2002	,32653		

Tablo 6 ilk satırda görüldüğü gibi öğrencilerin çevre farkındalık düzeylerine ait “kadın öğrenci ortalama katılım değeri” 4,65 ve “erkek öğrenci ortalama katılım değeri” 4,49’dur. Bu ölçeğe ait %5 t-test p-değeri 0,02 olarak hesaplanmış ve bu değer 0,05’den küçük olduğu için “farklılık yoktur” şeklindeki boş hipotez ret edilmiştir. Bu tabloya göre cinsiyet “çevre farkındalık düzeyi”, “çevre sorunlarına yönelik davranış”, “algılama”, “kurulma”, kılavuzlama” ve “beceriye dönüştürme” alt boyutlarında farklılık yaratmıştır. Öte taraftan, cinsiyet faktörü “duruma uydurma” ve “yaratma” alt boyutlarında istatistiksel anlamlı bir fark yaratmamıştır.

4.6.2. Çevre Farkındalığı ve Çevre Sorunlarına Yönelik Davranışlarının Yaş Grubuna Göre Karşılaştırması

Burada “öğrencilerin farkındalık düzeyleri ve çevre sorunlarına yönelik davranışları yaş grubuna göre fark göstermektedir” şeklinde ifade edilen sav test edilmektedir. Bu değişken üç kategorili olduğu için bu kez hipotez testi için tek yönlü varyans analiz (ANOVA) yöntemi ve F istatistiği kullanılmıştır.

Tablo 6.2. Çevre Farkındalığı ve Çevre Sorunlarına Yönelik Davranışlarının Yaş Grubuna Göre Karşılaştırması

	Yaş Grupları	N	Ortalama	S. Sapma		
					F stat	p-değeri
1. Ç. Farkındalık Genel	19 ve altı	43	4,5362	,49511	,612	,543
	20 22 arası	249	4,6042	,47552		
	23 ve üzeri	77	4,5527	,45509		
	Total	369	4,5855	,47316		
2. Ç. S. Y. Davranış Genel	19 ve altı	43	2,2296	,31234	,293	,746
	20 22 arası	249	2,2576	,26037		
	23 ve üzeri	77	2,2681	,26200		
	Total	369	2,2576	,26037		
2.1. Algılama	19 ve altı	43	2,2733	,53121	,179	,836
	20 22 arası	249	2,3042	,47686		
	23 ve üzeri	77	2,3279	,48030		
	Total	369	2,3042	,47686		
2.2. Kurulma	19 ve altı	43	2,0785	,28871	1,778	,170
	20 22 arası	249	2,1586	,29045		
	23 ve üzeri	77	2,1802	,29905		
	Total	369	2,1586	,29045		
2.3. Kılavuzlama	19 ve altı	43	2,0698	,27991	,496	,609
	20 22 arası	249	2,1024	,32910		
	23 ve üzeri	77	2,1320	,37884		
	Total	369	2,1024	,32910		
2.4. Beceriye Dönüştürme	19 ve altı	43	2,3928	,45059	,144	,866
	20 22 arası	249	2,4154	,35122		
	23 ve üzeri	77	2,3939	,36831		
	Total	369	2,4154	,35122		
2.5 Duruma Uydurma	19 ve altı	43	2,3721	,52114	,211	,810
	20 22 arası	249	2,3606	,43056		
	23 ve üzeri	77	2,3974	,39669		
	Total	369	2,3606	,43056		
2.6. Yaratma	19 ve altı	43	2,2027	,38082	,006	,994
	20 22 arası	249	2,2008	,32909		
	23 ve üzeri	77	2,1967	,28762		
	Total	369	2,2002	,32653		

Tablo 6.2.'nin son sütununda yer alan F testine ait hiçbir p-değeri kritik eşik olan 0,05 (%5 anlamlılık düzeyi) değerinden daha küçük değildir. Bu nedenle sonuç olarak öğrenci yaş kategorisinin sonuçlar üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yaratmadığı söylenebilir.

4.6.3.Çevre Farkındalığı ve Çevre Sorunlarına Yönelik Davranışlarının Devam Edilen Sınıfa Göre Karşılaştırması

Bu bölümde “öğrencilerin farkındalık düzeyleri ve çevre sorunlarına yönelik davranışları devam edilen sınıf düzeyine göre fark göstermektedir” şeklinde ifade edilen hipotez test edilmektedir. Bu değişken dört kategorili olduğu için hipotez testi için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve F istatistiği %5 anlamlılık düzeyi için kullanılmıştır.

Tablo 6.3. Çevre Farkındalığı ve Çevre Sorunlarına Yönelik Davranışlarının Devam Edilen Sınıfa Göre Karşılaştırması

	Sınıf	N	Ortalama	S. Sapma	F stat	p-değeri
1. Ç. Farkındalık Genel	Birinci Sınıf	95	4,5883	,57115	,050	,985
	İkinci Sınıf	144	4,5930	,40039		
	Üçüncü Sınıf	71	4,5837	,45541		
	Son Sınıf	59	4,5650	,49563		
2. Ç. S. Y. Davranış Genel	Birinci Sınıf	95	2,2731	,30848	1,825	,142
	İkinci Sınıf	144	2,2555	,25142		
	Üçüncü Sınıf	71	2,1986	,25412		
	Son Sınıf	59	2,3020	,23769		
2.1. Algılama	Birinci Sınıf	95	2,2974	,52249	1,297	,275
	İkinci Sınıf	144	2,3056	,46695		
	Üçüncü Sınıf	71	2,2359	,47601		
	Son Sınıf	59	2,4025	,45961		
2.2. Kurulma	Birinci Sınıf	95	2,1461	,32033	,135	,939
	İkinci Sınıf	144	2,1476	,29068		
	Üçüncü Sınıf	71	2,1708	,28912		
	Son Sınıf	59	2,1610	,25957		
2.3. Kılavuzlama	Birinci Sınıf	95	2,0596	,30935	1,991	,115
	İkinci Sınıf	144	2,1470	,34955		
	Üçüncü Sınıf	71	2,0563	,33088		
	Son Sınıf	59	2,1328	,33158		
2.4. Beceriye Dönüştürme	Birinci Sınıf	95	2,4433	,41431	1,587	,192
	İkinci Sınıf	144	2,4136	,33461		
	Üçüncü Sınıf	71	2,3271	,37510		
	Son Sınıf	59	2,4369	,34331		
2.5. Duruma Uydurma	Birinci Sınıf	95	2,4484	,49655	3,599	,014*
	İkinci Sınıf	144	2,3278	,40043		
	Üçüncü Sınıf	71	2,2732	,43325		
	Son Sınıf	59	2,4610	,37555		
2.6. Yaratma	Birinci Sınıf	95	2,2436	,37093	3,124	,026*
	İkinci Sınıf	144	2,1885	,33048		
	Üçüncü Sınıf	71	2,1127	,28867		
	Son Sınıf	59	2,2639	,25831		
	Total	369	2,2002	,32653		

Tabloda “duruma uydurma” ve “yaratma” alt boyutlarında devam edilen sınıfın davranış ölçeğinin iki alt boyutunda fark oluşturduğu görülmektedir. “Duruma uydurma” boyutu F değeri 3,599 ve p değeri 0,014 ve de “yaratma” alt boyutu F değeri 3,124 ve karşılık gelen p değeri 0,026 olarak hesaplanmıştır. Bu boyutların p değerleri 0,05 (%5) kritik değerinden küçük olduğu için öğrencilerin devam ettikleri sınıfa bağlı olarak bu boyutlarda gösterdikleri katılım ortalama değerlerinin birbirinden farklılık gösterdiğini anlamaktayız.

Burada yapılması gereken ikinci nokta bu alt boyutlarda farkın hangi sınıf düzeyinden kaynakladığının tespit edilmesidir ve bunun için Tukey testi kullanılmıştır. Sonuçların sadece fark yaratan kısmı Tablo 6.3.1. olarak sunulmuştur.

Tablo 6.3.1. Tukey Test: Devam Edilen Sınıfa Göre Karşılaştırması

Bağımlı Değişken	Katılımcının Okuduğu Yıl (I)	Katılımcının Okuduğu Yıl (J)	Ortalama Farkı (I-J)	S. Sapma	P değeri
2.5. Duruma Uydurma	Birinci Sınıf	İkinci Sınıf	,12064	,05681	,148
		Üçüncü Sınıf	,17518*	,06743	,048
		Son Sınıf	-,01260	,07124	,998
	İkinci Sınıf	Birinci Sınıf	-,12064	,05681	,148
		Üçüncü Sınıf	,05454	,06233	,818
		Son Sınıf	-,13324	,06644	,188
	Üçüncü Sınıf	Birinci Sınıf	-,17518*	,06743	,048
		İkinci Sınıf	-,05454	,06233	,818
		Son Sınıf	-,18778	,07572	,065
	Son Sınıf	Birinci Sınıf	,01260	,07124	,998
		İkinci Sınıf	,13324	,06644	,188
		Üçüncü Sınıf	,18778	,07572	,065
2.6. Yaratma	Birinci Sınıf	İkinci Sınıf	,05512	,04279	,571
		Üçüncü Sınıf	,13093	,05079	,050
		Son Sınıf	-,02031	,05366	,982
	İkinci Sınıf	Birinci Sınıf	-,05512	,04279	,571
		Üçüncü Sınıf	,07582	,04695	,371
		Son Sınıf	-,07543	,05004	,434
	Üçüncü Sınıf	Birinci Sınıf	-,13093	,05079	,050
		İkinci Sınıf	-,07582	,04695	,371
		Son Sınıf	-,15125*	,05703	,041
	Son Sınıf	Birinci Sınıf	,02031	,05366	,982
		İkinci Sınıf	,07543	,05004	,434
		Üçüncü Sınıf	,15125*	,05703	,041
*. The mean difference is significant at the 0.05 level.					

Tablo bize “duruma uydurma” davranışında birinci sınıf öğrencilerinin üçüncü sınıf öğrencilerinden daha farklı olduklarını ve birinci sınıf öğrencilerinin katılım ortalamasının üçüncü sınıf öğrencilerinin katılım ortalamasında istatistiksel olarak anlamlı olarak daha yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir. Beceriye dönüştürme alt boyutunda ise son sınıf öğrencilerinin çevre sorunlarına yönelik davranışlarının üçüncü sınıf öğrencilere göre daha yüksek istatistiksel anlamlı bir düzeyde olarak farklılık oluşturduğu anlaşılmaktadır.

4.6.4. Çevre Farkındalığı ve Çevre Sorunlarına Yönelik Davranışlarının Ailenin Toplam Gelirine Göre Karşılaştırması

Bu bölümde “öğrencilerin farkındalık düzeyleri ve çevre sorunlarına yönelik davranışları ailenin toplam gelirine göre fark göstermektedir” şeklinde ifade edilen hipotez test edilmektedir. Bu değişken dört kategorili olduğu için hipotez testi için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve F istatistiği %5 anlamlılık düzeyi için kullanılmıştır.

Tablo 6,4. Çevre Farkındalığı ve Çevre Sorunlarına Yönelik Davranışlarının Ailenin Gelirine Göre Karşılaştırması

	Gelir	N	Ortalama	S. Sapma	F stat	P değeri
1. Ç. Farkındalık Genel	Düşük	35	4,4302	,53242	2,508	,083
	Orta	291	4,6107	,45465		
	Yüksek	43	4,5413	,52762		
2. Ç. S. Y. Davranış Genel	Düşük	35	2,2403	,22638	,691	,502
	Orta	291	2,2520	,26633		
	Yüksek	43	2,3005	,29909		
2.1. Algılama	Düşük	35	2,2500	,43301	,723	,486
	Orta	291	2,3015	,48415		
	Yüksek	43	2,3779	,51574		
2.2. Kurulma	Düşük	35	2,1321	,30760	,474	,623
	Orta	291	2,1508	,28159		
	Yüksek	43	2,1919	,35287		
2.3. Kılavuzlama	Düşük	35	2,0333	,32540	,885	,413
	Orta	291	2,1117	,33992		
	Yüksek	43	2,1163	,30328		
2.4. Beceriye Dönüştürme	Düşük	35	2,4159	,31582	,791	,454
	Orta	291	2,3979	,36856		
	Yüksek	43	2,4729	,39253		
2.5. Duruma Uydurma	Düşük	35	2,3314	,38788	,677	,509
	Orta	291	2,3643	,43227		
	Yüksek	43	2,4372	,48453		
2.6. Yaratma	Düşük	35	2,2449	,34747	,493	,611
	Orta	291	2,1919	,32680		
	Yüksek	43	2,2193	,31072		
	Total	369	2,2002	,32653		

Tablo 6.4.'nin son sütununda yer alan F testine ait hiçbir p-değeri kritik eşik olan 0,05 (%5 anlamlılık düzeyi) değerinden daha küçük değildir. Bu nedenle sonuç olarak aile gelir kategorisinin sonuçlar üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yaratmadığı söylenebilir.

4.6.5. Çevre Farkındalığı ve Çevre Sorunlarına Yönelik Davranışlarının Annenin Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırması

Tablo 6.5. Çevre Farkındalığı ve Çevre Sorunlarına Yönelik Davranışlarının Annenin Eğitim Düzeyine Göre Karşılaştırması

	Eğitim	N	Ortalama	S. Sapma	F stat	P değeri
1. Ç. Farkındalık Genel	Okuryazar	21	4,4868	,47006	2,751	,028
	İlköğretim	119	4,6139	,45663		
	Ortaöğretim	91	4,6630	,36183		
	Lise	98	4,5811	,52832		
	Üniversite	40	4,3875	,55676		
	Total	369	4,5855	,47316		
2. Ç. S. Y. Davranış Genel	Okuryazar	21	2,1966	,27620	,744	,563
	İlköğretim	119	2,2575	,26239		
	Ortaöğretim	91	2,2322	,27511		
	Lise	98	2,2821	,26950		
	Üniversite	40	2,2782	,25059		
	Total	369	2,2402	,26239		
2.1. Algılama	Okuryazar	21	2,2024	,43025	,642	,633
	İlköğretim	119	2,2920	,49180		
	Ortaöğretim	91	2,2830	,47756		
	Lise	98	2,3342	,50887		
	Üniversite	40	2,3813	,43481		
	Total	369	2,2920	,49180		
2.2. Kurulma	Okuryazar	21	2,1012	,26698	,658	,622
	İlköğretim	119	2,1565	,31565		
	Ortaöğretim	91	2,1264	,29609		
	Lise	98	2,1696	,28564		
	Üniversite	40	2,1969	,24332		
	Total	369	2,1565	,31565		
2.3. Kılavuzlama	Okuryazar	21	2,0079	,29569	,894	,468
	İlköğretim	119	2,1275	,33524		
	Ortaöğretim	91	2,0989	,34245		
	Lise	98	2,1241	,33787		
	Üniversite	40	2,0542	,32552		
	Total	369	2,0989	,34245		
2.4. Beceriye Dönüştürme	Okuryazar	21	2,3439	,42003	,305	,874
	İlköğretim	119	2,4090	,32116		
	Ortaöğretim	91	2,3993	,38632		
	Lise	98	2,4342	,37859		
	Üniversite	40	2,3972	,40092		
	Total	369	2,3972	,40092		
2.5. Duruma Uydurma	Okuryazar	21	2,3429	,50256	,383	,821
	İlköğretim	119	2,3496	,43587		
	Ortaöğretim	91	2,3473	,42357		
	Lise	98	2,4082	,43165		
	Üniversite	40	2,4000	,43677		
	Total	369	2,3496	,43587		
2.6. Yaratma	Okuryazar	21	2,1701	,41801	1,389	,237
	İlköğretim	119	2,2041	,33143		
	Ortaöğretim	91	2,1413	,32819		
	Lise	98	2,2303	,31821		
	Üniversite	40	2,2643	,26192		
	Total	369	2,2002	,32653		

Tabloda “annenin eğitim düzeyinin” “çevre sorunları farkındalığı” genel ölçümünde fark yarattığı görülmektedir. Değişkenin F istatistiğine ait p değeri 0,028 kritik karşılaştırma değeri olan 0,05’ten

küçüktür. Tukey test sonucu “çevre sorunları farkındalığı” ölçek genelinde “ortaöğretim” eğitim düzeyindeki katılımcıların “üniversite eğitilmiş” katılımcılardan daha yüksek ve istatistiksel olarak anlamlı bir puana sahip oldukları görülmektedir.

4.6.6. Çevre Farkındalığı ve Çevre Sorunlarına Yönelik Davranışlarının Babanın Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırması

Bu bölümde “öğrencilerin farkındalık düzeyleri ve çevre sorunlarına yönelik davranışları babanın eğitim düzeyine göre fark göstermektedir” şeklinde ifade edilen hipotez test edilmektedir. Bu değişken beş kategorili olduğu için hipotez testi için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve F istatistiği %5 anlamlılık düzeyi için kullanılmıştır.

Tablo 6.6. Çevre Farkındalığı ve Çevre Sorunlarına Yönelik Davranışlarının Babanın Eğitim Düzeyine Göre Karşılaştırması

Babanın Eğitim Durumu		N	Ortalama	S. Sapma	F stat	P değeri
1. Ç. Farkındalık Genel	Okuryazar	12	4,5648	,45985	1,875	,114
	İlköğretim	75	4,5444	,51561		
	Ortaöğretim	80	4,6771	,36265		
	Lise	113	4,6209	,48365		
	Üniversite	89	4,4956	,50156		
2. Ç. S. Y. Davranış Genel	Okuryazar	12	2,1966	,30853	,469	,759
	İlköğretim	75	2,2376	,28607		
	Ortaöğretim	80	2,2811	,24868		
	Lise	113	2,2496	,25880		
	Üniversite	89	2,2674	,27270		
2.1. Algı	Okuryazar	12	2,2500	,53300	,924	,450
	İlköğretim	75	2,2367	,51316		
	Ortaöğretim	80	2,3250	,45249		
	Lise	113	2,2898	,47665		
	Üniversite	89	2,3736	,48577		
2.2. Kurgulama	Okuryazar	12	2,1771	,27930	,933	,445
	İlköğretim	75	2,1150	,33057		
	Ortaöğretim	80	2,1984	,26809		
	Lise	113	2,1372	,30480		
	Üniversite	89	2,1643	,26489		
2.3. Kılavuzlama	Okuryazar	12	2,0694	,32920	,807	,521
	İlköğretim	75	2,0889	,37999		
	Ortaöğretim	80	2,1563	,31639		
	Lise	113	2,1106	,34475		
	Üniversite	89	2,0693	,29603		
2.4. Beceriye Dönüştürme	Okuryazar	12	2,2778	,44064	,613	,653
	İlköğretim	75	2,3911	,35343		
	Ortaöğretim	80	2,4375	,34524		
	Lise	113	2,3992	,36268		
	Üniversite	89	2,4257	,39328		
2.5. Duruma Uydurma	Okuryazar	12	2,2667	,51405	,245	,912
	İlköğretim	75	2,3787	,42308		
	Ortaöğretim	80	2,3500	,43458		
	Lise	113	2,3805	,41659		
	Üniversite	89	2,3798	,46127		
2.6. Yaratma	Okuryazar	12	2,1429	,42203	,168	,955

İlköğretim	75	2,2076	,36025		
Ortaöğretim	80	2,2071	,33860		
Lise	113	2,1884	,30857		
Üniversite	89	2,2103	,29926		
Total	369	2,2002	,32653		

Tablo 6.6.'nin son sütununda yer alan F testine ait hiçbir p-değeri kritik eşik olan 0,05 (%5 anlamlılık düzeyi) değerinden daha küçük değildir. Bu nedenle sonuç olarak babanın eğitim durumunun ölçeklere katılım puanlarını farklılaştıran bir faktör olmadığı söylenebilir.

4.6.7. Çevre Farkındalığı ve Çevre Sorunlarına Yönelik Davranışlarının Ailenin Yerleşim Yerine Göre Karşılaştırması

Bu bölümde “öğrencilerin farkındalık düzeyleri ve çevre sorunlarına yönelik davranışları ailenin yerleşim yerine göre fark göstermektedir” şeklinde ifade edilen hipotez test edilmektedir. Bu değişken dört kategorili olduğu için hipotez testi için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve F istatistiği %5 anlamlılık düzeyi için kullanılmıştır.

Tablo 6.7. Çevre Farkındalığı ve Çevre Sorunlarına Yönelik Davranışlarının Ailenin Yerleşim Yerine Göre Karşılaştırması

Aile Yerleşim Yeri	N	Ortalama	S. Sapma	F stat	P değeri
1. Ç. Farkındalık Köy	32	4,5451	,31599	,819	,484
Genel Kasaba	5	4,2778	,33564		
İlçe	110	4,5919	,53231		
Şehir	222	4,5951	,46315		
2. Ç. S. Y.Köy	32	2,2684	,23045	,624	,600
Davranış Kasaba	5	2,2359	,24754		
Genel İlçe	110	2,2280	,27615		
Şehir	222	2,2695	,26765		
2.1. Algılama Köy	32	2,3281	,44648	1,491	,217
Kasaba	5	2,4000	,37914		
İlçe	110	2,2250	,50451		
Şehir	222	2,3401	,47719		
2.2. Kurgulama Köy	32	2,1680	,26490	,588	,623
Kasaba	5	2,0750	,16771		
İlçe	110	2,1273	,30146		
Şehir	222	2,1667	,29457		
2.3. Kılavuzlama Köy	32	2,1667	,30232	1,106	,346
Kasaba	5	2,0000	,23570		
İlçe	110	2,0667	,32419		
Şehir	222	2,1171	,34489		
2.4. Beceriye Köy	32	2,4063	,29815	,313	,816
Dönüştürme Kasaba	5	2,4667	,32773		
İlçe	110	2,3818	,34960		
Şehir	222	2,4204	,38545		
2.5. Duruma Köy	32	2,3375	,39165	1,100	,349
Uydurma Kasaba	5	2,3200	,48166		
İlçe	110	2,3145	,44636		
Şehir	222	2,4027	,43281		
2.6. Yaratma Köy	32	2,2098	,36283	,310	,818

Kasaba	5	2,1714	,36978		
İlçe	110	2,2234	,34482		
Şehir	222	2,1879	,31226		
Total	369	2,2002	,32653		

Tablo 6.7.'nin son sütununda yer alan F testine ait hiçbir p-değeri kritik eşik olan 0,05 (%5 anlamlılık düzeyi) değerinden daha küçük değildir. Öğrencilerin çevre sorunları farkındalıkları ve çevre sorununa yönelik davranışları ve alt boyutlarına ilişkin katılım puanları öğrenci ailelerinin yerleşim yerine göre istatistiksel anlamlı bir fark göstermemektedir.

5. Genel Değerlendirme ve Sonuç

Hitit üniversitesi öğrencilerinin çevre farkındalık ve çevre sorunlarına yönelik davranışları konusunu ele alan bu çalışmada aşağıdaki hipotezler sırası ile incelenmiştir. Temel hipotez “farkındalık” ve “davranış” ilişkisini sorgularken yardımcı hipotezler bu iki olguya ait sonuçların demografik özelliklere göre farklılık gösterip göstermediğini sorgulamaktadır.

1. Öğrencilerin çevre farkındalık düzeyi ile çevre sorunlarına yönelik davranışlar arasında ilişki vardır.

Yardımcı hipotezlerin genel şekli “Çalışmaya katılan öğrencilerin çevre farkındalık düzeyleri ve çevre sorunları karşısındaki davranışları demografik özelliklere göre farklılık gösterir” şeklindedir. Bu fikre ait yardımcı hipotezler sırası ile,

2. “Öğrencilerin çevre farkındalık düzeyleri ve çevre sorunları karşısındaki davranışları cinsiyete göre farklılık gösterir”

3. “Öğrencilerin çevre farkındalık düzeyleri ve çevre sorunları karşısındaki davranışları yaşa göre farklılık gösterir”

4. “Öğrencilerin çevre farkındalık düzeyleri ve çevre sorunları karşısındaki davranışları devam edilen sınıfa göre farklılık gösterir”

5. “Öğrencilerin çevre farkındalık düzeyleri ve çevre sorunları karşısındaki davranışları ailenin toplam gelirine göre farklılık gösterir”

6. “Öğrencilerin çevre farkındalık düzeyleri ve çevre sorunları karşısındaki davranışları annenin eğitim düzeyine göre farklılık gösterir”

7. “Öğrencilerin çevre farkındalık düzeyleri ve çevre sorunları karşısındaki davranışları babanın eğitim düzeyine göre farklılık gösterir”

8. “Öğrencilerin çevre farkındalık düzeyleri ve çevre sorunları karşısındaki davranışları ailenin yerleşim yerine farklılık gösterir” şeklindedir.

Yapılan analizler sonucu birinci hipotez doğrulanmıştır. Öğrencilerin çevre farkındalıkları ile çevre sorunlarına yönelik davranışları arasında pozitif ve ılımlı düzeyde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Bu bize farklı eğitim faaliyetleri aracılığı ile insan davranışlarının çevre sorunlarını azaltabilecek yönde değiştirilebileceğine dair bir ipucu sağlamaktadır.

Yaş faktörünün etkisini inceleyen 3 numaralı hipotez, babanın eğitim düzeyinin etkisini sorgulayan 7 numaralı hipotez ve ailenin yerleşim yerinin etkisini sorgulayan 8 numaralı hipotezleri doğrulayacak bulgulara erişilememiştir. Burada değinilmesi gereken bir husus test anlamlılık düzeyinin 0,05 yerine 0,10 yapılması durumunda “gelir” çevre farkındalığı üzerinde fark yaratan bir faktör olarak kabul edilebilecektir.

Cinsiyetin sonuçlarda farklılık oluşturacağını ifade eden 2 numaralı hipotezi destekleyen önemli bulgulara rastlanmıştır. Çalışma sonuçlarına göre öğrenci katılımcılar arasında kadınların çevre

farkındalıkları erkeklerden daha yüksektir. Benzer şekilde kadınların çevre sorunlarına yönelik davranışları ve bu ölçeğin alt boyutlarından algılamaları, kılavuzlamaları ve beceriye dönüştürmeleri erkeklerden daha yüksek anlamlı fark oluşturan puanlara sahiptir.

Devam edilen sınıf çevre sorunlarına yönelik davranışların “duruma uydurma” ve “yaratma” alt boyutlarında farklılık nedeni olmuştur. “Duruma uydurma” boyutunda birinci sınıf öğrencilerinin katılım ortalaması üçüncü sınıf öğrencilerinin katılım ortalamasında istatistiksel olarak anlamlı olarak daha yüksektir. “Beceriye dönüştürme” alt boyutunda ise son sınıf öğrencilerinin çevre sorunlarına yönelik davranışlarının üçüncü sınıf öğrencilere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Annenin eğitim düzeyinin etkilerini inceleyen 6 numaralı hipotezi destekleyen kısmi bulgular vardır. Analiz sonuçları “annenin eğitim düzeyinin” “çevre sorunları farkındalığı” genel ölçümünde fark yarattığını göstermektedir.

Çalışma üniversite öğrencilerinin çevre sorunlarına olan farkındalıklarını ve sorunlar karşısındaki davranışlarını, bu değişkenlerin aralarındaki ilişkiyi ve demografik faktörlerin bunlar üzerindeki etkilerini araştırmıştır. En önemli sonuç olarak farkındalık ve davranış arasında ılımlı düzeyde pozitif bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca cinsiyet, okunulan sınıf ve ebeveyn eğitimi faktörlerinin de bu değişkenleri etkileyebildikleri belirlenmiştir.

Çevre sorunlarının mevcut ve potansiyel etkileri göz önünde bulundurulduğunda konu ile vakit geçirmeden önlemler alınması ve/veya alınan önlemlerin uygulama alanlarının genişletilmesi gerektiği açıktır. Çevre sorunlarını kısa vadede çözmek söz konusu olmadığına göre konunun uzun vadede “sürdürülebilirlik” ekseninde ele alınması gerekmektedir. Yasal düzenlemeler aracılığı ile çevre kirlenmesinin önüne geçilmeye çalışılmaktadır. Sorunun çözümü için mevcut insan davranış kalıplarının değişmesi gerektiği çok açıktır. Bugünkü üretim ve tüketim yöntem ve kalıpları çevre dostu bir değişime uğramadıkça sorunların çözümü mümkün olmayacaktır. İnsan davranışında değişiklik için de problemlere dikkat çekmek, farkındalık yaratmak, örnek olmak ve teşvik etmek gerekmektedir. İlköğrenim düzeyinden önce ailede başlayacak ve her düzey eğitim kurumlarında devam edecek çevre konulu eğitim faaliyetleri orta vadede olumlu sonuçlar verme potansiyeli taşımaktadır. Bu bağlamda üniversiteler düzeyinde de bu konuya özel önem vererek öğrencilerin düzeyine uygun ders paketleri oluşturulmalı ve fakültelerin bünyelerine uygun boyutlarla (biyolojik, endüstriyel, ekonomik, tarihsel, sosyal, psikolojik, kimyasal gibi) uygulamaya konmalıdır.

6. Kaynakça

- Acıbuca, V. and , Kaya, A., 2024. Environmental Awareness and Attitudes of University Students: The Case of Türkiye. *ISPEC Journal of Agricultural Sciences*, 8(1): 237-246. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10852912>.
- Agbedahin, A. V. (2019). Sustainable development, Education for Sustainable Development, and the 2030 Agenda for Sustainable Development: Emergence, efficacy, eminence, and future. *Sustainable Development*, 27(4), 669-680.
- Akbulut, Ö. (2021). Çok Değişkenli ve Farklı Ölçekli Araştırmalarda Örneklem Büyüklüğünün Tespiti. *Hayvan Bilimi ve Ürünleri Dergisi*, 4(2), 199-215. <https://doi.org/10.51970/jasp.946399>.
- Akdoğan, L., Durmaz, Y. ve Değirmenci, B. (2020). Algılanan Tüketici Etkililiğinin Ekolojik Bilinçli Tüketici Davranışı Üzerine Etkisi: Çevresel Kaygının Aracılık Rolü. *Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(20), 95-117.
- Alhamad, A., Ahmed, E., Akyürek, M., Baadhem, A., Alsheyab, E., Daw, A. & Ibrahim, A. (2023). The Impact of Environmental Awareness and Attitude on Green purchase intention: An Empirical Study of Turkish Consumers of Green Product. *Malatya Turgut Ozal University Journal of Business and Management Science*, 4(1), 22-36.
- Altıok, N. ve Babaoğlu, M. (2010). Türkiye’de ve AB ülkelerinde tüketici eğitimi. *Tüketici Yazıları* (II), 9.
- Berberoğlu, E. O. (2012). Sınıfdışı Deneyimsel Öğretim: Ekoloji Uygulaması, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü (Doktora Tezi).
- Büyüköztürk, Ş. (2009). Sosyal Bilimler için Veri Analizi El Kitabı (11. Basım). Pegema Yayıncılık: Ankara.
- Çabuk, B. ve Karacaoğlu, C.Ö. (2003). Üniversiteli öğrencilerinin çevre duyarlılıklarının incelenmesi. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 36(1), 189-198.
- Ceylan, Ö. (2015). Tüketicilerin çevresel sürdürülebilirlik ve ekolojik moda konusunda bilgi düzeyi, tutum ve davranışlarının belirlenmesine yönelik bir araştırma. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Anadolu Üniversitesi.
- Gönültaş, H. ve Kızılaslan, H. (2021a). Tarımsal Üreticilerce Algılanan Çevre Sorunları ve Nedenleri (TR83 Bölgesi Araştırması). *Gaziosmanpaşa Bilimsel Araştırma Dergisi*, 10(1), 70-82.
- Gönültaş, H. ve Kızılaslan, H. (2021b). Sanayi İşletmecilerince Algılanan Çevre Sorunları ve Nedenleri (TR83 Bölgesi Araştırması). *Uluslararası Tarım ve Yaban Hayatı Bilimleri Dergisi*, 7(3), 453-464.
- Güven, E. ve Aydoğdu, M. (2012). Çevre sorunlarına yönelik davranış ölçeğinin geliştirilmesi ve öğretmen adaylarının davranış düzeylerinin belirlenmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(2), 573-590.
- Güven, S. (2010). Sürdürülebilir kalkınma açısından aile, tüketim ve çevre. *Tüketici Yazıları* (II), 117

- Hansla, A., Gamble, A., Juliusson, A., & Gärling, T. (2008). The relationships between awareness of consequences, environmental concern, and value orientations. *Journal of environmental psychology*, 28(1), 1-9.
- Hinton Perry , D., Hinton, P. R., McMurray, I., & Brownlow, C. (2004). *SPSS explained*. Routledge.
- Huang, M. H., ve Rust, R. T. (2011). Sustainability and consumption. *Journal of the academy of Marketing Science*, 39, 40-54.
- **Karalar, R. ve Kiracı, H. (2011). Çevresel Sorunlara Karşı Bir Çözüm Önerisi Olarak Sürdürülebilir Tüketim Düşüncesi. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (30), 63-76.**
- Kazazoğlu, T. I. ve Erkal, S. (2022). Üniversite Öğrencilerinin Çevre Farkındalık Düzeylerinin ve Çevre Sorunlarına Yönelik Davranışlarının İncelenmesi. *Electronic Journal Of Social Sciences*, 21(81).
- Kılıç, S. (2016). Cronbach'ın alfa güvenirlik katsayısı. *Journal of Mood Disorders*, 6(1), 47 - 48.
- Okur-Berberoglu, E. ve Uygun, S. (2012). Çevre farkındalığı-çevre tutumu arasındaki ilişkinin yapısal eşitlik modeli ile sınanması. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(2), 459-473.
- Özbebek Tunç, A., Akdemir Ömür, G., & Düren, A. Z. (2012). Çevresel Farkındalık. *Journal of Faculty of Political Science*, 47.
- Şama, E. (2003). Öğretmen adaylarının çevre sorunlarına yönelik tutumları. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(2).
- Shao, J. (2019). Sustainable consumption in China: New trends and research interests. *Business Strategy and the Environment*, 28(8), 1507-1517.
- Si, W., Jiang, C., & Meng, L. (2022). The relationship between environmental awareness, habitat quality, and community residents' pro-environmental behavior—mediated effects model analysis based on social capital. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(20), 13253.
- Yeşil, M. ve Turan, Y. (2020). Çevresel duyarlılık üzerine bir ölçek geliştirme çalışması. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 10(2), 418-435.
- Yeşilyurt, S., Gül, Ş., ve Demir, Y. (2013). Biyoloji Öğretmen Adaylarının Çevre Bilinci ve Çevresel Duyarlılığı: Ölçek Geliştirme Çalışması. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(25), 38-54.
- Tuli, F. (2009). Education for sustainable development: a global agenda for the 21st century. *Ethiopian Journal of Education and Sciences*, 4(2).

BÖLÜM 2

ELEKTRİK KESİNTİLERİ VE EKONOMİK PERFORMANS: TÜRKİYE'DE FİRMA DÜZEYİNDE ÜRETKENLİK KAYIPLARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Can VERBERİ¹, İbrahim Halil SUGÖZÜ²³

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Şırnak Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, Türkiye, canverberi@sirnak.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4876-8564

² Prof. Dr., Şırnak Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, Türkiye, ihsugozu@sirnak.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1861-3118

³ Prof. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü, Türkiye, ihsugozu@yildiz.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1861-3118

1. GİRİŞ

Bu çalışma, elektrik güvenilirliğinin Türkiye'de üretkenliği nasıl etkilediğini incelemektedir. Güvenilir elektrik, ekonomik üretim için temel öneme sahiptir, çünkü modern fabrikalar ve hizmetler, makineler, aydınlatma, bilgi sistemleri ve iklim kontrolü için sürekli elektriğe ihtiyaç duymaktadır. Elektrik tedarikindeki kesintiler, özellikle jeneratörü olmayan tesislerin kapanmasına neden olarak ve esnek olmayan girdilerin israfına yol açarak endüstriyel üretim süreçlerini aksatmakta ve böylece önemli üretim ve gelir kayıplarına yol açmaktadır (Allcott, Collard-Wexler, & O'Connell, 2014). Elektrik kesintilerinin ekonomisini analiz eden akademisyenler, politika yapıcılarının güvenilirliğe yapılan yatırım ile kesintilerin ekonomik sonuçları arasındaki dengeleri değerlendirmelerine yardımcı olmak için bu kavramı geliştirmiştir. Kesintinin zamanlaması ve süresi, ekonomik maliyetini büyük ölçüde belirlemekte ve etkisi, firmaların üretim teknolojileri ve elektrik yoğunluğuna göre değişmektedir (Abeberese vd., 2017). İmalat sektöründeki firmalar, depolanamayan bir girdi olarak elektriğe bağımlıdır; enerji arzı kesintiye uğradığında, bu firmalar üretime devam edememekte ve üretim seviyeleri düşer. Mikroekonomik teoriye göre, firmalar, verilen çıktıya göre maliyetleri en aza indirecek girdileri seçerler; elektrik kullanılmadığında, üretimi başka zamanlara kaydırabilir veya enerji yerine başka girdiler kullanabilirler (Fisher-Vanden vd., 2015). Ancak, bu tür ayarlamalar birim üretim maliyetlerini artırarak fiyatları yükseltmekte veya karlılığı düşürmektedir.

Çalışmanın geri kalanı şu şekilde düzenlenmiştir. Bölüm 2, elektrik kesintileri, üretkenlik ve kalkınma ilişkisini irdellemektedir. Bölüm 3, Türkiye'nin elektrik sisteminin yapısını açıklayarak, Mart 2015'te ülke çapında yaşanan elektrik kesintisine yol açan olayları özetleyerek ve enerji arz güvenliği ve verimlilikle ilgili teorik değerlendirmeleri bir araya getirerek bu sorunu ele almaktadır. Buna ek olarak, bu bölümde World Bank Enterprise Survey verilerini kullanarak ülkelerdeki enerji kesintilerinin yaygınlığına ilişkin istatistiksel kanıtlar sunulmakta, Türkiye ve benzer gelişmekte olan ekonomilerden elde edilen ampirik kanıtları incelenmekte ve enerji arz güvenliğini artırmak için politika seçenekleri özetlenmektedir. Bölüm 4, bulguları sentezlemekte ve bunların Türkiye'nin enerji politikası gündemiyle ilgisini tartışmaktadır.

2. ELEKTRİK KESİNTİLERİ, ÜRETKENLİK VE KALKINMA İLİŞKİSİ

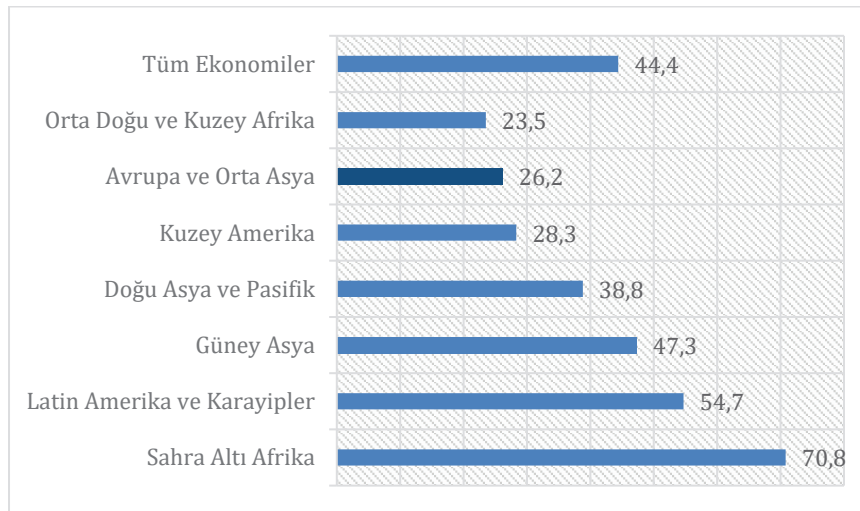
Gelişmekte olan ülkelerde elektrik tedarikinin güvenilirliğini artırmak önem arz etmektedir (Falentina, & Resosudarmo, 2019). Güvenilir ve uygun maliyetli enerji tedariki, ekonomik büyüme, firma verimliliği, istihdam ve yaşam kalitesini doğrudan etkilemektedir. Firma verimliliği, rekabet gücünü artırmak, maliyetleri azaltmak, kârlılığı ve sürdürülebilirliği desteklemek, ihracat kapasitesini geliştirmek ve yatırım çekiciliğini yükseltmek açısından kritik öneme sahiptir. Gelişmekte olan ülkelerde elektrik arzının yetersizliği, firmaların üretkenliğini sınırlayan başlıca engellerden biridir. Elektrik, üretim süreçlerinin temel girdisi olduğundan, kesintiler verimliliği düşürür, yatırım ortamını bozar ve sosyal huzursuzluğu tetikleyebilir (Chen vd., 2022; Sovacool, & Ryan, 2016). Enerji altyapısının güçlendirilmesi, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşmak ve modern teknolojilerin yaygınlaşmasını sağlamak için hayati bir öneme sahiptir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, elektrik erişiminin iyileştirilmesi sosyoekonomik kalkınmayı hızlandırabilmektedir.

Elektrik kesintilerinin temel nedenleri arasında iklim değişikliği nedeniyle yaşanan kuraklık, aşırı hava olayları ve eskiyen altyapılar yer almaktadır. Enerji arz-talep dengesizliği, yetersiz altyapı, siyasi istikrarsızlık ve verimsiz politikalar gibi faktörler de elektrik kesintilerini tetiklemektedir. Buna ek olarak, doğal afetler, siber saldırılar ve sistemsel

zayıflıklar da elektrik şebekelerinin güvenliğini tehdit etmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde özelleştirme sorunları, yolsuzluk ve düşük kamu yatırımları elektrik tedarikini zayıflatmaktadır. Şebekelerin esnekliği ve yönetim kapasitesi yetersiz kaldığında, küresel ölçekte büyük kesintiler yaşanabilmektedir (Chen vd., 2022; Bhattacharyya vd., 2021; Imai vd., 2023). Bu nedenle, elektrik sistemlerinin planlama, tasarım ve operasyonel dayanıklılığı kritik öneme sahiptir.

Elektrik arzındaki sürekliliğin bozulması, firmaların üretim süreçleri ve karar alma mekanizmaları üzerinde önemli ve çok boyutlu etkiler yaratmaktadır. Elektrik kesintilerinin artan sıklığı, işletmeleri kendi elektriğini üretme, ara malları dış tedarikçilerden sağlama veya teknik verimliliği artırma gibi uyum stratejileri geliştirmeye zorlamaktadır. Ancak elektrik depolama teknolojilerinin yüksek maliyetleri, bu tür alternatif çözümleri ekonomik açıdan kaçınılmaz hâle getirmektedir (Fisher-Vanden vd., 2015). Arz süreksizliği aynı zamanda firmaların ölçek küçültmesine, yeni yatırımların ertelenmesine ve üretim faktörlerinin atıl kalmasına yol açarak toplam üretkenliği azaltmaktadır. Kesintiler her yıl milyarlarca dolarlık ekonomik kayıp yaratmakta; doğrudan üretim kaybı, ekipman hasarı ve hammadde bozulması gibi maliyetlere neden olurken, dolaylı olarak gelir ertelenmesi, pazar kaybı ve toplumsal refah düzeyinin gerilemesi gibi etkiler doğurmaktadır (Di Bella & Grigoli, 2017; Avordeh vd., 2024). KOBİ'ler ve mikro işletmeler, sınırlı sermaye birikimleri ve daha düşük teknolojik uyum kapasiteleri nedeniyle elektrik kesintilerinden orantısız biçimde etkilenen işletme gruplarıdır. Kesintiler, bu firmaların üretim hedeflerine ulaşmasını güçleştirirken teslimat sürelerinin uzamasına ve tedarik zinciri içindeki güvenilirliklerinin azalmasına yol açmaktadır. Enerji sektöründeki düşük performans, ekonomik verimliliği baskılamakta; artan maliyetler ve kaynak kıtlıkları ise yeni yatırımların ertelenmesine veya tamamen iptal edilmesine neden olmaktadır. Bu koşullar hem bölgesel hem ulusal düzeyde ekonomik büyümenin yavaşlamasına katkıda bulunurken, yoksulluğun derinleşmesine ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin gerçekleştirilmesini zorlaştıran yapısal sorunların devamına yol açmaktadır.

Şekil 1. Elektrik kesintisi yaşayan firmaların oranları

Kaynak: Dünya Bankası

(2025a)

Şekil 1, dünya genelinde elektrik kesintisi yaşayan firmaların bölgesel dağılımını karşılaştırmalı olarak ortaya koymaktadır. Bulgular, kesintilerin sıklığı ve yaygınlığının bölgelere göre önemli ölçüde farklılık gösterdiğini göstermektedir. Sahra Altı Afrika'da

firmaların yaklaşık %70,8'inin elektrik kesintisi yaşadığı görülmekte olup, bu oran küresel ortalamanın (%44,4) oldukça üzerindedir. Latin Amerika ve Karayipler (%54,7) ile Güney Asya (%47,3) da küresel ortalamanın üzerinde değerlere sahiptir. Buna karşılık, Orta Doğu ve Kuzey Afrika (%23,5), Avrupa ve Orta Asya (%26,2) ve Kuzey Amerika (%28,3) kesinti oranlarının en düşük olduğu bölgeler olarak öne çıkmaktadır. Doğu Asya ve Pasifik bölgesinde ise firmaların %38,8'i elektrik kesintisi deneyimlemektedir. Bu dağılım, enerji altyapısındaki bölgesel eşitsizliklerin firmaların üretim faaliyetlerini etkileme potansiyelinin yüksek olduğunu ve özellikle düşük gelirli bölgelerde enerji güvenilirliğinin kritik bir kalkınma sorunu olmaya devam ettiğini göstermektedir.

3. TÜRKİYE’NİN ELEKTRİK SİSTEMİ VE 2015 KARARTMASI

Türkiye’nin elektrik talebi, son yirmi yılda hızlanan sanayileşme, kentleşme ve artan yaşam standartlarının etkisiyle belirgin biçimde yükselmiştir. Ülkenin enerji karması görece çeşitlidir; kömür, doğal gaz ve hidroelektrik üretimde önemli paya sahipken, rüzgâr ve güneş enerjisindeki kapasite artışı özellikle son yıllarda dikkat çekmektedir. Bununla birlikte, Türkiye 31 Mart 2015 tarihinde tarihinin en kapsamlı elektrik kesintilerinden birini yaşamış ve bu olay ulusal elektrik sisteminin kırılganlıklarını gözler önüne sermiştir (Hürriyet Daily News, 2015). Bakımda olan bazı iletim hatları ile eşzamanlı arızaların çakışması, ülke genelinde elektrik arzının kesintiye uğramasına neden olmuş; birçok ilde tedarik birkaç saat boyunca tamamen durmuştur. Bu durum sanayi üretimini sekteye uğratmış, ulaşım sistemleri ile kamu hizmetlerini geçici olarak durma noktasına getirmiştir. Kentsel raylı sistemler, metro hatları, trafik ışıkları ve havaalanı operasyonları çalışamaz hâle gelirken, hastaneler faaliyetlerini yedek jeneratörlerle sürdürmek zorunda kalmıştır. Ankara Sanayi Odası’nın verileri, Türkiye’nin günlük GSYİH’sinin yaklaşık 2,2 milyar ABD doları olduğunu göstermekte olup, bu kesintinin ekonomik maliyetinin yüz milyonlarca dolara ulaşmış olabileceğini ima etmektedir; yalnızca tekstil sektöründe tahmini günlük üretim kaybı 200 milyon ABD doları civarındadır (Hürriyet Daily News, 2015). Elektrik arzı öğleden sonra ve akşam saatlerinde aşamalı olarak yeniden sağlanmış olsa da, bu kesinti olayının şebeke güvenilirliği, sistem esnekliği ve enerji güvenliği üzerine ulusal düzeyde tartışmaları önemli ölçüde artırdığı görülmektedir.

Tablo 1. Seçilmiş Ülkelerde Firmalar Tarafından Bildirilen Elektrik Kesintilerinin Yaygınlığı (Mevcut En Son Yıl)

Ülke	Yıl	Kesinti yaşayan şirketler (%)
Türkiye	2024	32
Gana	2023	73,8
Hindistan	2022	19,9
Çin	2024	3,7

Kaynak: Dünya Bankası (2025b)

Ülkeler arası karşılaştırmayı mümkün kılmak amacıyla Tablo 1, elektrik kesintisi yaşayan firmaların oranlarını özetlemektedir. Veriler, 2024 yılında Türkiye’deki firmaların yaklaşık %32,8’inin kesinti deneyimlediğini göstermektedir. Bu oran, Gana’daki oldukça yüksek kesinti sıklığından (%73,8) belirgin biçimde düşük olmakla birlikte, Hindistan (%19,9) ve özellikle iletim altyapısına yaptığı kapsamlı yatırımlar sayesinde son derece düşük bir kesinti oranına (%3,7) sahip olan Çin’in gerisinde kalmaktadır. Hindistan’ın yaklaşık beşte

birlik kesinti oranı, ülkenin enerji arzında belirli iyileşmeler sağlanmış olsa da elektrik güvenilirliğinin hâlen tam olarak istikrara kavuşmadığını göstermektedir. Gana'nın örneklem içerisindeki en yüksek kesinti oranına sahip olması, birçok Sahra Altı Afrika ekonomisinde enerji güvenilirliği sorunlarının yapısal niteliğine işaret etmektedir. Türkiye'nin tabloda orta düzeyde bir konumda bulunması, elektrik arz güvenilirliğinde önemli iyileşmeler sağlandığını, ancak firmaların kayda değer bir bölümünün hâlâ kesintilere maruz kaldığını ve bu nedenle verimlilik kayıpları karşısında belirli ölçüde kırılganlık taşımaya devam ettiğini göstermektedir.

3.1. Türkiye ve Diğer Ekonomilerden Ampirik Kanıtlar

Türkiye'de elektrik kesintilerinin firma verimliliği üzerindeki etkilerini sistematik biçimde inceleyen ampirik çalışmalar oldukça sınırlıdır; mevcut bilgi birikimi büyük ölçüde vaka analizleri, kurumsal raporlar ve anekdot niteliğindeki gözlemlere dayanmaktadır. Özellikle 2015 yılında yaşanan büyük ölçekli kesinti, ciddi ekonomik kayıpların varlığına işaret etmekle birlikte, bu etkilerin firma düzeyinde nicel olarak ölçülmesine imkân tanıyacak kapsamlı veri altyapısı henüz yeterince gelişmemiştir. Bu nedenle, Türkiye'ye ilişkin beklentilerin önemli bir kısmı gelişmekte olan diğer ülkelerde yürütülen ampirik çalışmaların bulgularına dayanmaktadır. Gana'da Abeberese vd. (2017), firma düzeyinde panel verilerini kullanarak elektrik kesintilerinin ortadan kaldırılmasının imalat üretimini yaklaşık %10 artırabileceğini göstermiştir; ayrıca jeneratör kullanımının yüksek yakıt ve bakım maliyetleri nedeniyle verimlilikte beklenen kazanımları sağlayamadığı belirtilmektedir. Mısır'da Aly ve Ahmed (2025), kesinti sıklığının firma gelirlerini anlamlı ölçüde düşürdüğünü, yedek jeneratörlerin geliri artırmakla birlikte kayıpları tamamen karşılamadığını bildirmektedir; ayrıca kesintilerin önceden duyurulmasının olumsuz etkileri kısmen hafiflettiği belirtilmektedir. Hindistan'da Allcott vd. (2014), kesintilerin imalat üretimini ortalama %5–10 arasında azalttığını, jeneratöre erişimi olmayan küçük ölçekli işletmelerin en büyük kayıpları yaşadığını göstermiştir. Çin'de Fisher-Vanden vd. (2015), enerji kıtlığının firmaları elektrik yerine daha fazla malzeme kullanımına yönelttiğini, bu ikame davranışının birim üretim maliyetlerini yaklaşık %8 artırdığını tespit etmiştir. Çalışmada ayrıca, kıtlıktaki bir standart sapmalı artışın üretimi %5,3 azalttığı, ancak komşu illerdeki kıtlığın dış kaynak kullanımını teşvik ederek üretimi artırdığı bulgusuna ulaşılmıştır. 2000–2004 döneminde kıtlıkların toplam üretim maliyetlerini yaklaşık %7,8 artırdığı hesaplanmıştır. Bu bulgular, güvenilir olmayan elektriğin gelişmekte olan ekonomilerde firma verimliliğini ciddi ölçüde azaltabileceğini güçlü biçimde göstermektedir. Firmalar jeneratör yatırımları, üretim programlarını yeniden düzenleme ya da girdi ikame stratejileri gibi yöntemlerle kesintilere uyum sağlamaya çalışsa da bu başa çıkma mekanizmaları önemli maliyetler doğurmakta ve rekabet gücünü zayıflatmaktadır. Büyük ölçekli firmalar yedek enerji sistemlerini finanse edebildikleri için nispeten daha dayanıklı iken, KOBİ'ler çoğunlukla jeneratör yatırımı yapacak finansal kapasiteden yoksundur. Bu durum, elektrik kesintilerinin büyük ve küçük işletmeler arasındaki verimlilik farklarını daha da derinleştirme potansiyeline sahip olduğunu göstermektedir. Ülkeler arası ampirik kanıtlar, kesintilerin ortadan kaldırılmasının kayda değer verimlilik artışları sağlayabileceğini ve şebeke güvenilirliğindeki iyileşmelerin firma düzeyindeki başa çıkma stratejilerine kıyasla çok daha yüksek faydalar yarattığını ortaya koymaktadır.

3.2. Politika Önerileri

Önceki bölümlerde ortaya konan verimlilik kayıplarının boyutu, kapsamlı ve çok yönlü bir politika yaklaşımını gerekli kılmaktadır. İlk olarak, iletim ve dağıtım altyapısının güçlendirilmesi temel önemdedir. 2015 yılındaki büyük ölçekli kesintinin aşırı yüklenmiş

hatlar ve yetersiz koruma sistemlerinden kaynaklanmış olması, yüksek kapasiteli iletim hatlarının yenilenmesi, otomatik koruma mekanizmalarının modernize edilmesi ve özellikle kırsal ile doğu bölgelerdeki dağıtım şebekelerinin güncellenmesi gerektiğini açıkça göstermektedir. Uygun bölgelerde hatların yer altına alınması, bakım uygulamalarının sistematik biçimde iyileştirilmesi ve doğuda yoğunlaşan hidroelektrik üretiminin batıda genişletilecek güneş ve rüzgâr kapasitesi ile dengelenmesi, bölgesel tıkanıklıkları ve arz dalgalanmalarını azaltacaktır. Depolama teknolojilerinin geliştirilmesi ve talep tarafı katılımının artırılması ise şebekenin esnekliğini güçlendirerek ani arz-talep şoklarına karşı sistemi daha dayanıklı kılacaktır. İkinci olarak, enerji karmasının çeşitlendirilmesi ve talep yönetimi hem jeopolitik hem de meteorolojik kaynaklı şoklara bağımlılığı azaltma potansiyeline sahiptir. Türkiye rüzgâr ve güneş kapasitesini artırmış olsa da doğal gazın elektrik üretimindeki yüksek payı devam etmektedir. Yenilenebilir enerji yatırımlarının istikrarlı düzenlemeler, uzun vadeli yatırım sinyalleri ve rekabetçi ihale mekanizmaları ile desteklenmesi, yakıt ithalatına bağlı kırılganlığı azaltacaktır. Kullanım-zamanı tarifeleri ve endüstriyel yük kaydırma teşvikleri gibi talep tarafı yönetimi araçları, pik talebi düşürerek kesinti riskini azaltabilir. Ayrıca sanayide ve hanelerde enerji verimliliğinin artırılması, şebeke üzerindeki yükü doğrudan azaltan düşük maliyetli bir politika aracıdır. Üçüncü olarak, kurumsal ve piyasa temelli düzenlemelerin güçlendirilmesi şebeke güvenilirliği üzerinde belirleyici bir etkiye sahiptir. Şeffaf iletim planlaması, bağımsız sistem işletmeciliği ve piyasa temelli üretim-sevkiyat mekanizmaları, kapasite yatırımlarını ve düzenli bakım faaliyetlerini teşvik eder. Bununla paralel olarak mikro şebekelerin ve yerel ölçekte yenilenebilir enerji sistemlerinin yaygınlaştırılması, özellikle ana şebeke üzerinden hizmet götürmenin maliyetli olduğu uzak bölgelerde arz güvenilirliğini artırabilir. Ancak bu tür merkezi olmayan çözümler ulusal şebeke yatırımlarının ikamesi değil tamamlayıcısı olarak konumlandırılmalıdır. Son olarak, KOBİ'lerin yedek enerji sistemlerine ve finansmana erişiminin kolaylaştırılması kritik önem taşımaktadır. Kamu kredi garantileri, düşük faizli finansman mekanizmaları veya destek programları, KOBİ'lerin verimli jeneratörlere veya uygun depolama teknolojilerine yatırım yapmasını mümkün kılabilir. Bununla birlikte, politikaların firmaları uzun vadede kendi kendine üretime bağımlı kılacak bir yapıya dönüşmemesi gerekmektedir; temel hedef güvenilir ve sürdürülebilir şebeke elektriğine erişimin güçlendirilmesi olmalıdır. Ayrıca enerji yönetimi, verimlilik uygulamaları ve üretim planlamasına yönelik eğitim programları ile önceden duyurulan bakım ve kesinti takvimleri, firmaların operasyonel uyum kapasitesini artırarak üretim kayıplarının azaltılmasına katkı sağlayacaktır.

4. SONUÇ

Bu bölümde sunulan bulgular, elektrik arz güvenirliliğinin yalnızca teknik bir altyapı sorunu değil, aynı zamanda firma düzeyinde verimlilik, maliyet yapıları ve daha geniş ekonomik performansın temel belirleyicisi olduğunu açık biçimde ortaya koymaktadır. Türkiye'nin deneyimi—özellikle Mart 2015'te yaşanan ülke çapındaki kesinti—iletim şebekeleri, bakım uygulamaları ve koruma sistemlerindeki zayıflıkların, enerji karması görece çeşitlenmiş ve modernleşme sürecinde ilerleme kaydetmiş bir sistemde dahi ciddi ekonomik kayıplara yol açabileceğini göstermektedir. Son on yılda şebeke altyapısında önemli iyileşmeler gerçekleştirilmiş olmasına karşın, firmaların yaklaşık üçte birinin hâlen kesinti bildirmesi, güvenirlilik sorunlarının üretkenlik üzerinde yapısal bir kısıt oluşturmaya devam ettiğini göstermektedir. Uluslararası karşılaştırmalar bu tespiti desteklemektedir. Türkiye, kesinti oranları bakımından enerji altyapısına yönelik yatırımların kronik yetersizliği nedeniyle sık kesintilerin görüldüğü birçok Sahra Altı Afrika ülkesinden daha iyi bir konumda olsa da, Çin ve Hindistan gibi iletim kapasitesi, esnek üretim ve şebeke otomasyonu yatırımlarını hızla artıran Asya ekonomilerinin gerisinde kalmaktadır. Bu durum, Türkiye'nin elektrik güvenirliliği açısından “orta düzey” bir konuma işaret ettiğini göstermektedir: akut

arz krizlerinin ötesine geçilmiş olsa da, yüksek performanslı sanayi üretiminin gerektirdiği istikrar düzeyine henüz tam olarak ulaşamamıştır. Gelişmekte olan ekonomiler üzerine yapılan ampirik araştırmalar, Türkiye’deki potansiyel verimlilik kayıplarının büyüklüğünü değerlendirmek için önemli bir referans sağlamaktadır. Gana, Hindistan, Çin ve Mısır’dan elde edilen bulgular, kesintilerin üretimi azalttığını, birim üretim maliyetlerini artırdığını ve firmaları kendi kendine üretim gibi maliyetli ikame çözümlerine yönelterek girdi kullanımını bozduğunu göstermektedir. Benzer bir dinamik Türkiye için de geçerlidir: kesintiler büyük ölçekli firmalar tarafından daha kolay yönetilebilirken, finansman ve teknolojiye erişimi sınırlı olan KOBİ’ler üzerinde çok daha yıkıcı sonuçlar doğurabilir. Bu nedenle kesintiler, firma ölçekleri arasındaki mevcut verimlilik farklarını derinleştirme, rekabet koşullarını yeniden şekillendirme ve özellikle enerji yoğun sektörlerde ihracat rekabet gücünü zayıflatma potansiyeline sahiptir.

Politika açısından değerlendirildiğinde, bulgular elektrik güvenilirliğinin artırılması için sistem genelinde koordineli bir yaklaşımın zorunlu olduğunu göstermektedir. İletim koridorlarının güçlendirilmesi, dağıtım şebekelerinin modernizasyonu, üretim portföyünün çeşitlendirilmesi, depolama teknolojilerinin geliştirilmesi ve talep yönetimi araçlarının uygulanması kesinti riskini azaltacak temel adımlardır. Bunlara ek olarak, şeffaf iletim planlaması, etkin sevk mekanizmaları ve güvenilirlik hedefleriyle uyumlu düzenleyici teşvikler gibi kurumsal reformlar da sistemin dayanıklılığını artırmada kritik rol oynamaktadır. KOBİ’lere yönelik hedefli finansman destekleri ve enerji verimli teknolojilerin benimsenmesini kolaylaştıran programlar ise kesintilerin küçük ölçekli işletmeler üzerindeki orantısız etkilerini azaltabilir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, Türkiye’de elektrik güvenilirliğinin artırılması yalnızca mühendislik odaklı bir altyapı meselesi değil, aynı zamanda stratejik bir ekonomik önceliktir. Şebekenin dayanıklılığını artırmaya yönelik yatırımlar, sanayi sektörünün rekabet gücünü güçlendirecek, üretim maliyetlerini düşürecek ve orta-uzun vadede sürdürülebilir büyüme hedeflerini destekleyecektir. Türkiye’nin üretim kapasitesini genişletme ve küresel değer zincirlerinde daha güçlü bir konum edinme hedefleri göz önüne alındığında, güvenilirlik alanındaki iyileştirmelerin ekonomik getirisi yalnızca kesinti maliyetlerinden kaçınmakla sınırlı olmayıp, daha yenilikçi, verimli ve rekabetçi bir ekonomik yapının oluşmasına doğrudan katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Abeberese, J., Ackah, C., & Asuming, P. (2017). *Productivity Losses and Firm Responses to Electricity Shortages: Evidence from Ghana* (IGC Working Paper No: E-33305-GHA-1). <https://www.theigc.org/sites/default/files/2018/06/Abeberese-et-al-2017-Working-paper.pdf>
- Allcott, H., Collard-Wexler, A., & O'Connell, S. (2014). How do electricity shortages affect productivity? Evidence from Indian manufacturing (*NBER Working Paper* No: 19977). https://www.nber.org/system/files/working_papers/w19977/w19977.pdf
- Aly, H., & Ahmed, F (2025). Effects of electricity outages on enterprise productivity in Egypt: Lessons learned. *PLOS ONE*, 20(9), e0329479. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0329479>
- Avordeh, T. K., Salifu, A., Quaidoo, C., & Opare-Boateng, R. (2024). Impact of power outages: Unveiling their influence on micro, small, and medium-sized enterprises and poverty in Sub-Saharan Africa - An in-depth literature review. *Heliyon*, 10(13), e33782.
- Bhattacharyya, A., Yoon, S., & Hastak, M. (2021). Optimal strategy selection framework for minimizing the economic impacts of severe weather induced power outages. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 60, 102265. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2021.102265>
- Chen, H., Yan, H., Gong, K., Geng, H., & Yuan, X.-C. (2022). Assessing the business interruption costs from power outages in China. *Energy Economics*, 105, 105757. <https://doi.org/10.1016/j.eneco.2021.105757>
- Di Bella, G., & Grigoli, F. (2017). Power it up: Strengthening the electricity sector to improve efficiency and support economic activity. *Energy Economics*, 67, 375-386. <https://doi.org/10.1016/j.eneco.2017.08.019>
- Dünya Bankası (2025a). Formal Sector World Bank Enterprise Surveys (WBES). The World Bank Group. <https://espanol.enterprisesurveys.org/en/enterprisesurveys>
- Dünya Bankası. (2025b). Enterprise Surveys indicator: Firms experiencing electrical outages (% of firms) (IC.ELC.OUTG.ZS). *World Development Indicators*. Retrieved 13 November 2025 from <https://data.worldbank.org>.
- Falentina, A. T., & Resosudarmo, B. P. (2019). The impact of blackouts on the performance of micro and small enterprises: Evidence from Indonesia. *World Development*, 124, 104635. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2019.104635>
- Fisher-Vanden, K., Mansur, E., Wang, Q., & Xu, N. (2015). Electricity shortages and firm productivity: Evidence from China's industrial firms. *Journal of Development Economics*, 114, 172–188. <https://doi.org/10.1016/j.jdeveco.2015.01.002>
- Hürriyet Daily News. (2015). Blackout cost Türkiye over \$700 million. <https://www.hurriyetaidailynews.com/blackout-cost-Türkiye-over-700-million-80469>

- Imai, S., Novosel, D., Karlsson, D., & Apostolov, A. (2023). Unexpected Consequences: Global Blackout Experiences and Preventive Solutions. *IEEE Power and Energy Magazine*, 21(3), 16-29. <https://doi.org/10.1109/MPE.2023.3247096>
- Sovacool, B. K., & Ryan, S. E. (2016). The geography of energy and education: Leaders, laggards, and lessons for achieving primary and secondary school electrification. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 58, 107-123. <https://doi.org/10.1016/j.rser.2015.12.219>.

BÖLÜM 3

İŞ İLANLARINDA CİNSİYETE DAYALI AYRIMCILIĞIN İÇERİK ANALİZİ: TR 83 BÖLGESİ¹²

Necati SARI³, Süleyman AÇIKALIN⁴

¹ Bu çalışma Prof. Dr. Süleyman AÇIKALIN'ın danışmanlığında Lisans Öğrencisi Necati SARI ile birlikte tamamlanan "İş İlanlarında Cinsiyete Dayalı Ayrımcılığın İçerik Analizi: TR 83 Bölgesi" adlı TUBİTAK 2209-A (2023 Yılı 1. Dönem, Proje No: 1919B012302746) öğrenci projesinden hareketle hazırlanmıştır.

² Bu projemize finansal destek sağlayan TUBİTAK Kurumuna teşekkürlerimizi sunarız.

³ Hitit Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, Mezun Öğrenci.

⁴ Prof. Dr., Hitit Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü, suleymanacikalin@hitit.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-9634-3897>.

Giriş

İktisadi açıdan bir ülkenin üretim potansiyeli ülkenin sahip olduğu teknoloji düzeyi ve üretim faktörlerinin miktarı ve kalitesi ile ilgilidir. Üretim faktörleri işgücü, sermaye, doğal kaynaklar ve girişimci kategorilerden oluşur. İşgücü istihdam edilenlerle çalışma yaşında olup, çalışması için bir engel olmayan ve aktif olarak iş arayıp bulamayanların oluşturduğu işsizler grubunun toplamından oluşur. Başka bir deyişle işgücü istihdam edilenler ve işsizler toplamına eşittir. Bir ülkenin ekonomik büyümesinde işgücü faktörünün oynadığı rolü anlamak açısından işgücüne katılım oranı ve istihdam oranı öne çıkar. Bu oranların yüksek olması makro iktisadi perspektiften olumlu değerlendirilir.

Ülkelerin ekonomik büyümeleri, istihdam ve refah artışı yaratmaları diğer üretim faktörlerinde de olduğu gibi işgücü faktörünün ne ölçüde istihdam edilebildiğine ve faktör kullanımındaki etkinliğe bağlıdır. Saf iktisat teorisi işgücü faktörünü çalıştırma veya işe alma açısından değerlendirirken işgücünün verimliliğine bakar ve bu yapılırken işçinin cinsiyetine, yaşına, medeni durumuna, hangi etnik gruptan veya inançtan olduğu gibi demografik ve sosyal faktörler bazında ayırım yapmaz.

Ancak birçok ekonomide gerçek hayat deneyimleri işgücü piyasalarında cinsiyet ayrımcılığı olduğunu gösterdiği için bunun açıklanması yapılmaya çalışılmıştır. Bunu arz tarafından açıklamaya çalışan yaklaşımlardan bir tanesi Neoklasik iktisat teorisi altında yer alan “beşeri sermaye modelidir”. Bu modele göre kadınların daha düşük ücret almaları ve daha düşük statülü işlerde çalışmasının temel nedeni beşeri sermaye donanımlarının zayıflığıdır. Kadınların işgücü piyasalarında daha kötü pozisyonlarda çalışır durumda olmalarını açıklamaya çalışan diğer ekol “kurumsal iktisat” teorisidir. Kurumsal iktisat neoklasik teorisinin yaptığı esnek işgücü piyasalarında her bireyin özgürce ve serbestçe istediği işe girebileceği varsayımının doğru olmadığını söylemektedir. Kurumsal yaklaşıma göre işgücü piyasaları esnek değildir, tekelleri firmaların ve kurumsal düzenlemelerin engelleri nedeniyle kadınlar gibi bazı gruplar daha kötü koşullarda çalışmak zorunda kalabilmektedirler (Palaz, 2003).

Gerek sosyal gerekse ekonomik yaşantıda insanları en çok rahatsız eden konulardan bir tanesi uğradıkları ayrımcılık uygulamalarıdır. İş dünyasında ayrımcılığın farklı şekilleri söz konusudur; din ve inanca dayalı ayrımcılık, ırk ve etnik kökene dayalı ayrımcılık, cinsiyete dayalı ayrımcılık, yaşa dayalı ayrımcılık, engelliliğe dayalı ayrımcılık, cinsel tercihe dayalı ayrımcılık gibi (İştar, 2012; Demir 2011). Uluslararası İşgücü Organizasyonu (ILO) 1958 tarihli Ayrımcılık (İstihdam ve Meslek) Sözleşmesi 11 numaralı maddede ayrımcılığı şu şekilde tanımlıyor: (a) Irk, renk, cinsiyet, din, siyasi görüş, ulusal köken veya sosyal kökene dayalı olarak yapılan ve istihdam veya meslekte fırsat veya muamele eşitliğini ortadan kaldıran veya bozan herhangi bir ayırım, dışlama veya tercih; (b) ilgili Üyenin, varsa temsilci işveren ve işçi örgütleriyle ve diğer uygun kuruluşlarla istişare ettikten sonra belirleyebileceği, istihdam veya meslekte fırsat veya muamele eşitliğini ortadan kaldıran veya bozan başka bir ayırım, dışlama veya tercih (ILO, 1958).

Cinsiyete dayalı ayrımcılık genellikle bir işverenin veya bir kişinin eylemlerinin bireylere veya insan gruplarına istedikleri eşit muameleyi reddetmesi durumunda ortaya çıkar. Bu tür durumların örgütsel boyutta nedenlerini anlamak sosyolojik perspektiften işin örgütlenmesi, çalışanların eşitliği, sorunlara müdahale edilmesi ve çalışanların refahı anlamında net sonuçlar doğurur (Stainback, Ratliff & Roscigno, 2011).

Avrupa Birliği iş hukukunda cinsiyete dayalı ayrımcılık doğrudan ve dolaylı olarak iki şekilde görülmektedir. Doğrudan ayrımcılıkta çalışanın olumsuz şartlara maruz kalmasının tek nedeni cinsiyetidir. Doğrudan ayrımcılık işe alınma aşamasında başvuru sahibinin sadece cinsiyeti nedeni ile işe başvurusunun alınmaması şeklinde gerçekleşir. Doğrudan ayrımcılık çalışma esnasında eşit davranmama ve çalışma koşullarında eşitlik sağlanmaması şeklinde görülebilir. Bir de yaşlılar ve kadınlarda sıklıkla görülen iş ilişkisinin bitiminde doğrudan ayrımcılık vardır. Hamilelik izninde bulunan birisinin yerine başkasının işe alınması bu duruma bir örnektir. Dolaylı ayrımcılığın tespit edilmesi biraz daha sorunludur ancak ayrımcılığı düşündürecek şüpheli bir durum olmaksızın var

olan durumdan sadece bir cinsiyet grubu olumsuz olarak etkileniyorsa dolaylı ayrımcılık söz konusudur (Arısoy ve Demir, 2007).

İş arayan insanların çalışacakları kurumla veya işverenle buluşması işgücü piyasaları aracılığı ile gerçekleşir. İş dünyasında bu noktada eleman ihtiyacı olan firmaların insan kaynakları birimi devreye girmektedir. İşe elaman almadan önce iki işlemin tamamlanmış olması gerekir. Bunlar işin özelliklerinin ve işi yapacak olan adayın niteliklerinin belirlenmesidir. Bu süreç genel olarak iş analizi olarak adlandırılır. İş analizi en basit hali ile işin tanımını yapar ve iş gereklerini belirler. İş gerekleri işi yapması düşünülen kişinin taşıması gereken eğitim, tecrübe ve beceri gibi özellikleri içerir (Yelboğa, 2008).

TÜİK, “İstatistiklerle Kadın-2022” raporuna göre 85 milyon 279 bin 553 kişi olan Türkiye nüfusunun %49,9’unu kadınlar oluşturmaktadır. Aynı raporda, 2021 yılında yapılan Hanehalkı İşgücü Araştırmasına göre 15 ve yukarısı yaş nüfusta işgücüne katılım oranı %51,4 olarak verilmiştir. İşgücüne katılımın cinsiyete göre dağılımına baktığımızda bu oranın erkekler için %70,3 iken kadınlarda sadece %32,8 olduğu görülmektedir. Aynı çalışmada istihdam oranı Türkiye genelinde %45,2 iken bu oranın erkekler için %62,8 ve kadınlar için %28,0 olarak verilmiştir (TÜİK, 2023). Türkiye nüfusunun yarısı kadınlardan oluşmakta iken kadınların işgücüne katılım oranı %32,8 ve istihdam edilme oranı ise sadece %28,0’dır. Bu değerler Türkiye nüfusunun yarısını oluşturan kadınların işgücünde ve istihdamda yeterince yer alamadığını göstermektedir. Bu istatistikler Türkiye’de iş dünyasında egemen olan eril bir yapı savını destekler niteliktedir. Bu istatistiklerde görülebilen diğer önemli bir husus Türkiye genelinde kadın istihdam oranı %28 iken TR 83 Bölgesinde bu oran %33,8 ile ortalamanın epey üzerindedir.

Kadınlara karşı yapılan cinsiyet ayrımı hususunda Türkiye’de kadın çalışanların evlendikten veya çocuk sahibi olduktan sonra evde artan sorumluluklar nedeni ile işi bırakacakları veya daha az verimli olacakları şeklinde bir önyargı olduğunu gösteren çalışmalar vardır (Palaz, 2003). Toplumun cinsiyetçi önyargı ve değerleri işgücü piyasalarında kadınları negatif olarak etkilemektedir. İnsanlar toplumun değer yargılarını sosyalleşme sürecinde öğrenir ve bu şekilde oluşan toplumsal cinsiyet kavramı biyolojik değil sosyal sınıf, ataerkillik, siyaset ve toplumdaki üretim biçimleri ile alakalıdır. Toplumsal cinsiyet ayrımcılığında kadın ikinci plana atılır (Parlaktuna, 2010).

Gerek dünya genelinde ve gerekse ülkemizde yapılan birçok çalışmada iş ilanlarında yer alan ifadeler aracılığı ile cinsiyete dayalı ayrımcılık yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu ayrımcılık ilanda yer alan açık ifadelerle bir cinsiyetin işe başvurmasının doğrudan engellenmesi şeklinde gerçekleşiyorsa buna doğrudan cinsiyet ayrımcılığı denilmektedir. Bu bir işin yerine getirilmesinde gerekli olmadığı halde cinsiyetin zorunlu koşul olarak belirtilmesi anlamına gelmektedir. Dolaylı cinsiyet ayrımcılığı ise şirket içerisinde işlerin en başta kadın veya erkek işi olarak nitelendirilmesi sonucu işlerin belirli cinsiyet özelliklerine uygun olarak tanımlanması ile ortaya çıkmaktadır. Birinci durum söz konusu olduğunda iş ilanı sadece tek bir cinsiyete açık olarak tanımlanmakta iken ikinci durumda bu iş için aranan özelliklerin sıralanması durumunda kullanılan özelliklerin erillik/dişillik derecesine göre bir cinsiyetin işe başvurmak için daha çok yönlendirilmesi veya engellenmesi şeklinde gerçekleşmektedir.

Toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması hayatın her alanında olduğu gibi iş yaşantısında son derece önemli bir konudur. Bu çalışmada iş ilanlarında görülebilen cinsiyet ayrımının TR 83 (Orta Karadeniz) bölgesinde de görülmekte olup olmadığı hususu bir nitel araştırma tekniği olan içerik analizi yöntemi kullanılarak araştırılacaktır. İş ilanlarında genellikle doğrudan ayrımcılık yapılmadığı için dolaylı ayrımcılık konusu oluşturulan dişillik/erillik kodlarına göre sorgulanacak ve dolaylı ayrımcılığı işaret eden hususlar belirlenip yorumlanacaktır.

Literatür Taraması

Günümüzde hayatın her alanında ayırım gözetmeksizin toplumun bütün üyelerinin eşit haklara ve fırsatlara sahip olması gerekliliği genel kabul gören bir ilkedir. Eşitlik modern toplumlar için en önemli değerlerden bir tanesidir (Fettahlıoğlu ve Demir, 2014). 10 Aralık 1948 tarihinde Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu’nda kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi eşitlik konusuna yer vermiş ve herkesin yasa önünde eşit olduğunu ve yasa tarafından eşit korunmaya da hakkı olduğunu belirtmiştir (Sadiç, 2023). Ayrımcılığın önlenmesi adına yapılan yasal düzenlemelere rağmen ayrımcılık devam edebilmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 10. Maddesi “Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir” şeklindedir. 4857 sayılı İş Kanunu’nun 5. Maddesi “İş ilişkisinde dil, ırk, renk, cinsiyet, engellilik, siyasal düşünce, felsefi inanç, din ve mezhep ve benzeri sebeplere dayalı ayırım yapılamaz” demektedir (Yılmaz Ersoy ve Çetinel, 2019; Ünlü, 2010).

Firmaların nihai hedeflerine ulaşılabilmesi için uygun nitelikli elemanlar bir önkoşul olarak değerlendirilebilir. Bu nedenle, personel ihtiyaçlarının stratejik bir yaklaşımla planlanması ve giderilmesi içinde bulunan organizasyonun başarısını arttırabilecek, aksi takdirde olumsuz sonuçlar ortaya çıkabilecektir.

İş dünyası gerçekliğinde insanların işe alınma süreçlerine ve istihdam edildikten sonra karşılaştıkları durumlara bakarsak bu süreçlerde farklı şekillerde cinsiyete dayalı ayrımcılığın gerçekleştiğini görebiliriz. İktisat literatüründe çok miktarda işe başladıktan sonra gözlemlenen cinsiyet ayrımcılığı üzerinde durulmuş ve de cinsiyete dayalı ücret farklılıkları çok sayıda araştırmaya konu olmuştur (Şentürk ve Demir 2022; Halaçlı ve Karaalp-Orhan, 2022; Öcal, 2021; Arabacı ve Arabacı, 2020; Şen, 2018; Cergibozan ve Özcan, 2012). Öte taraftan, cinsiyete dayalı ayrımcılık işe alma süreci öncesinde de görülmektedir ve bu aşama genellikle iş ilanlarının hazırlanmasında başlamaktadır (Bozkurt ve Kıran, 2022; Yılmaz ve Çetinel, 2019; Ertaş, 2018; Kutanis ve Çetinel, 2016; Demir, 2011).

İnsan kaynakları yönetiminin belki de en önemli fonksiyonlarından birisi personel seçme sürecidir. İçinde yaşadığımız bilgi çağında yüksek nitelikli insan kaynağının örgütler açısından önemi son derece artmıştır. Şirketler için kaliteli personel bulma süreci aranılan elemanda olması gereken özelliklerin ve koşulların sıralandığı iş ilanları ile başlamaktadır. Günümüzde herkes için geçerli olduğu gibi bir şirketin çalışanları açısından da eşitlik veya ayrıma tabi olmama son derece önemli ve aranılan bir özelliktir. Firmalar açısından iş ilanlarında kullanılan dil firmanın çalışanlarına nasıl baktığı konusunda da önemli ipuçları verebilmektedir. Personelin şirketin ihtiyaçları ve amaçları doğrultusunda seçilmesi insan kaynakları yönetiminin en önemli fonksiyonlarından birisidir. Seçme kararı yalnızca işe alınan kişiyi değil tüm örgütü etkileyecektir (Bozkurt ve Kıran, 2022)

Bozkurt ve Kıran (2022) çalışmasında TR 61 (Batı Akdeniz) bölgesi için 10 Aralık 2019 ve 10 Ocak 2020 döneminde Kariyer.net sitesinde çıkan kadın istihdamına yönelik 28 ilanı kullanarak iş ilanlarında kadın istihdamı konusunu incelemiş ve karşılaştırmalar yapmıştır. İlanlarda yer alan işe alım yapılacak olan departmanlar, pozisyonlar, işyerinin içinde yer aldığı sektörler, aranılan tecrübe durumu, eğitim seviyesi, çalışma şekli gibi veriler ilanlarda yer alan eril ve dişil özelliklere göre karşılaştırılarak değerlendirmeler yapılmıştır. İlanlarda yer alan dişil özellikler arasında iletişim becerilerine sahip olmanın en çok aranan özellik olduğu tespit edilmiştir. Bu özelliğe tüm pozisyon seviyelerinde ve eğitim düzeylerinde rastlanılmıştır. Kadınların özellikle turizm, sağlık, spor ve gıda gibi emek-yoğun sektörlerde arandığı ve eleman aranılan işteki pozisyonun daha çok pazarlama, muhasebe, kasa elemanı gibi kategoriler olduğu görülmüştür. İlanlarda sıkça yer alan başka bir dişil özellik estetik emek olmuştur. Eğitim düzeyi olarak en çok aranılan eğitim düzeyi lise olarak en ön planda yer almıştır.

Yılmaz ve Çetinel (2019) kadınlara karşı yapılan cinsiyet ayrımcılığı konusunu araştırmak üzere Türkiye’de inşaat mühendisliği alanında 1 Ocak – 31 Ocak 2019 tarihleri arasında kariyer.net sitesinde yayınlanan 112 inşaat mühendisliği ilanı içerik analizi yöntemi ile incelenmiştir. Çalışmada

iş ilanlarının hemen hepsinde eril/dişil ifadelerin yer aldığı görülmüştür. İncelenen ilanların genelinde erkek adaylara avantaj sağlayacak şekilde eril nitelikler sıklıkla kullanılmıştır. Çalışma bu kategorideki iş ilanlarında doğrudan ve dolaylı cinsiyet ayrımcılığı yapıldığı sonucuna varmıştır.

Şen (2018) çalışmasında Avrupa Birliği (AB) ülkeleri ve Türkiye’de ki ücretler 2014 yılında yapılan kazanç yapısı araştırma verileri ile karşılaştırılmaktadır. Bu çalışmada ele alınan ayrımcılık erkek çalışanlar ile aynı eğitim seviyesine sahip ve aynı işi yapan kadın çalışanların erkeklere oranla daha düşük ücretler almasını ifade eden ücret eşitsizliği sorunudur. Avrupa Birliği’nde (AB) cinsiyete dayalı ücret farkı 2014 yılında %16,6 oranında gerçekleşmiştir. Türkiye’de ise eğitim durumlarına göre cinsiyete dayalı ücret farkı 2014 yılında okul öncesi-ilköğretim-ortaokul düzeyinde %16 iken yüksek lisans ve doktora düzeyinde ise artarak %23,3 oranında gerçekleşmiştir.

Ertaş (2018) turizm sektöründe rastlanılan nitelikli eleman bulunması konusunu araştırmak üzere 17 Mart 2018 ve 21 Haziran 2018 tarihleri arasında turizm gazetesi.com sitesindeki ilanlar incelenmiştir. Bu ilanlarda işletmelerin işe almak istedikleri elemanlarda ne türlü özelliklere dikkat ettikleri analiz edilmiştir. Yapılan inceleme sonucunda, toplam 1927 ilan değerlendirmeye alınmıştır. Veri analizinde, frekans analizi kullanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda, turizm işletmelerinin önemli bir kısmının çalışanların niteliğini pek önemsemediği sonucuna varılmıştır.

Kutanis ve Çetinel (2016) 2013 Şubat ayında www.kariyer.net sitesinde bankacılık sektöründeki yöneticilik pozisyonuna ait yayınlanan 158 iş ilanı ile içerik analizi yapmıştır. Çalışma için bankacılık sektöründe yöneticilik ilanlarının seçilmesinde iki neden öne çıkmıştır: bu sektörde cinsiyete dayalı yapılanmanın olduğuna dair varsayım ve yöneticilik pozisyonunun da literatür kapsamında eril bir doğaya sahip olduğu yönündeki tartışmalar. Yapılan analizler sonucu iş ilanlarının belirli cinsiyet özelliklerini ön plana çıkaracak şekilde hazırlandığı bulgulanmıştır

Demir (2011) çalışmasında turizm sektörü örneğinde iş yaşamında cinsiyete dayalı ayrımcılık ve kişinin demografik özellikleri ile olan ilişkisi araştırılmıştır. Çalışmada önce turizm sektöründe verilen iş ilanları incelenmiş ve bazı işletmelerin başvuru formlarına yönelik bir içerik analizi yapılmıştır. Son aşamada oluşturulan anket yüz yüze uygulama yöntemi ile 209 katılımcıya uygulanmıştır. İş ilanları incelendiğinde toplam 24 ilanda cinsiyet ayrımı gerektirmeyen işlerde dahi ayrımcılık yapıldığı görülmüştür. Örneğin, garson, komi, barmen, rehber, bulaşıkçı gibi işlerde daha çok erkekler tercih nedeni olarak yer alırken, kat hizmetleri, kasiyer, havalimanı yer hizmetleri memuru, misafir ilişkileri ve satış görevlisi pozisyonlarında ise kadınlar tercih edilmektedir.

Yöntem

Çalışmada iş ilanlarındaki bilgilere göre içerik analizi yapılmıştır. İçerik analizi en basit olarak üç aşamada tamamlanmaktadır. Birinci aşamada veriler analize hazır hale getirilmekte, ikinci aşamada analizi yapılacak hususlar çerçevesinde veriler kodlanmakta ve son aşamada da elde edilen sonuçların çalışmanın ilgilendiği sorulara göre yorumlanması yapılmaktadır.

Metin ve Ünal (2022) içerik analizini “nesnel, ölçülebilir, doğrulanabilir bilgilere ulaşmak amacıyla doküman, metin ve evrak gibi pek çok farklı materyali belli kurallar dahilinde analiz etmeyi amaçlayan nitel araştırma yöntemi içerisinde yer alan bir tekniktir” şeklinde tanımlamıştır. İçerik analizinde, toplanan verilerden hareketler kodlar çıkarılır, kodlardan kategorilere ve kategorilerden temalara ulaşılır. Kodlama veri setinde sıklıkla tekrarlanan veya vurgu yapılan olgular üzerinden yapılır. Bu yöntemde nihai amaç elde edilen verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşabilmektir (Baltacı, 2019).

Çalışmada ilk olarak kariyer.net web sitesinden TR 83 bölgesi için çıkan iş ilanları, 30 günlük bir dönem için (1 Ağustos – 31 Ağustos) taranmış ve 95 ilan içerisinde belirlenen eril ve dişil özelliklere yer verildiği düşünülen 32 ilan seçilmiştir. İlanların tespit edilmesini takiben cinsiyet ayrımcılığı mevcut literatürü dikkate alınarak kodlama yapılacak değişkenler belirlenmiş ve ilan verilerinin kodlanması gerçekleştirilmiştir. Verilerin kodlanması aşamasında önce ilanlarda “doğrudan cinsiyet ayrımcılığı” yapıp yapılmadığı kontrol edilmiş ve sonrasında cinsiyet tabanlı “dolaylı ayrımcılık”

hususla araştırılmıştır. Verilerin sınıflandırılması, kodlanması, gerekli karşılaştırmaların ve gruplandırmaların yapılmasında Microsoft Excel ve SPSS 22.0 İstatistiksel analiz paket programı kullanılmıştır.

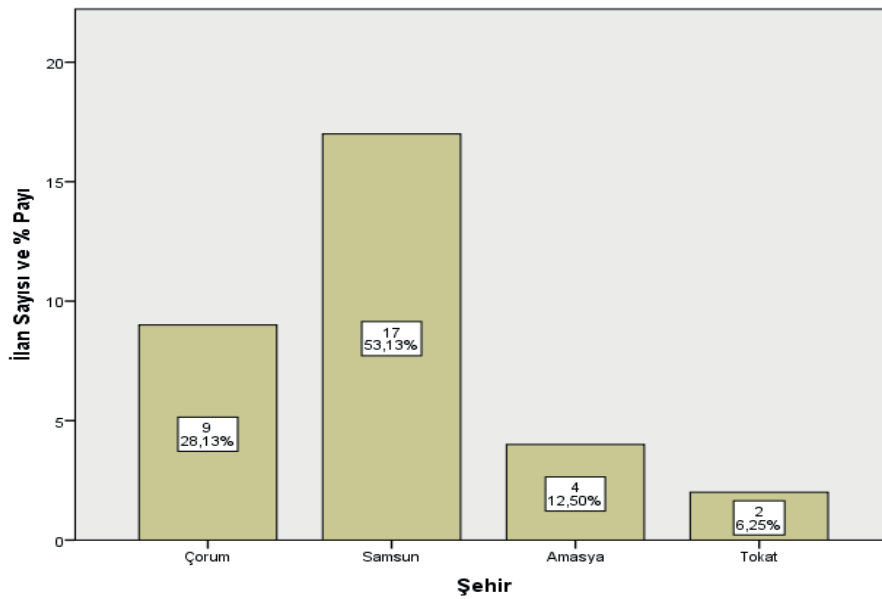
İlanlarda adayların taşınması gereken nitelikler cinsiyet ayrımcılığı literatüründe “erillik/dışillik” olgusuna göre ele alınarak sınıflandırılmaktadır. Bu olgular sosyal hayatta erkeklere ve kadınlara uygun görülen kişilik ve davranış özellikleri olarak öne çıkmaktadır. Bu genel kalıplara örnek vermek gerekirse “liderlik özelliklerine sahip olmak, rekabetçi, atılgan, rasyonel, analitik düşebilen” gibi özellikler eril ve “iletişim becerisi, güçlü insan ilişkileri, empati kurabilen, takım çalışmasına uygun ve yumuşak başlı” gibi özellikler ise dışil nitelikler olarak kabul görmektedir (Yılmaz ve Çetinel, 2019; Bozkurt ve Kıran, 2022). Çalışmada kullanılan eril/dışil özellikler aşağıda sunulmuştur.

ERİL ÖZELLİKLER	DİŞİL ÖZELLİKLER
Seyahat engeli olmamak	İletişim becerisine sahip olmak
Sonuç odaklı olmak	Düzenli/Uyumlu olmak
Yoğun çalışma temposuna uyum sağlayabilmek	İnsan ilişkilerinde başarılı olma
Yönetim becerisine sahip olmak	Dış görünüme önem vermek
Analitik düşünme yeteneğine sahip olmak	Takım çalışmasına uygun olmak
Esnek çalışma saatlerine uyum sağlayabilmek	
Ehliyet sahibi olmak	

Literatür taramasında tespit edilen eril ve dışil özellikler TR83 bölgesi için analiz edilen 32 ilanda yer alan ifadeler göz önünde bulundurularak yukarıda verilen listeye dönüştürülmüştür.

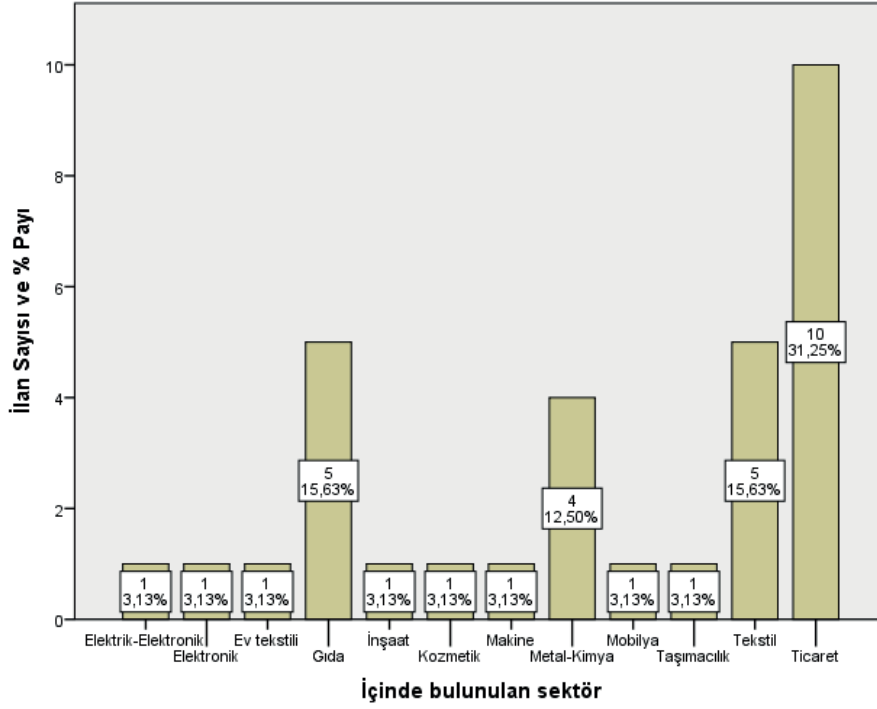
Araştırmanın Bulguları

Öncelikle ilanların verildiği şehirlere, ilanı veren işletmenin içinde yer aldığı sektörlere, ilanlarda eleman aranan pozisyonlara, elemanların sahip olması gereken eğitim düzeylerine ve başvuruların taşınması gereken özelliklere göre sınıflandırılması ve dağılım verileri sunulmuş ve sonrasında bu bilgiler ile kullanılan eril ve dışil özellikler arasındaki ilişkiler çapraz tablolar ile yakalanmaya çalışılmıştır.

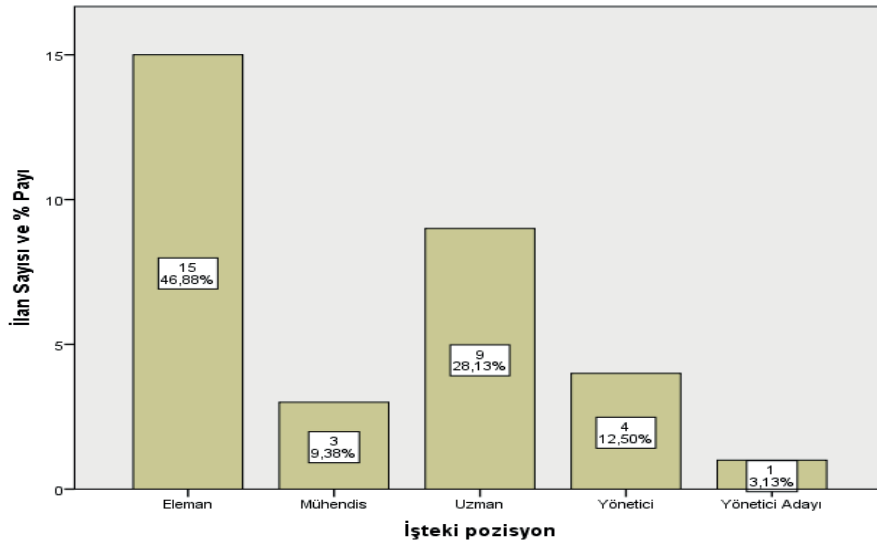
Şekil 1. İş İlanlarının Şehirlere Göre Dağılımı

Toplamda ele alınan iş ilanlarının TR 83 bölgesi içerisinde yer alan şehirlere göre frekans ve yüzde dağılımı Şekil 1’de verilmiştir. Görüldüğü gibi ilanların yarısından biraz fazlası (17 tane ve %53,3 oranında) Samsun iline aittir. İncelenen ilanlar arasında Çorum ilinde eleman arayan ilan sayısı 9 ve toplam içerisindeki payı %28’dir. Amasya 4 ilanla %12,5 ve Tokat ili de 2 ilanla %6,3’lük payla toplam içerisinde yerlerini almıştır.

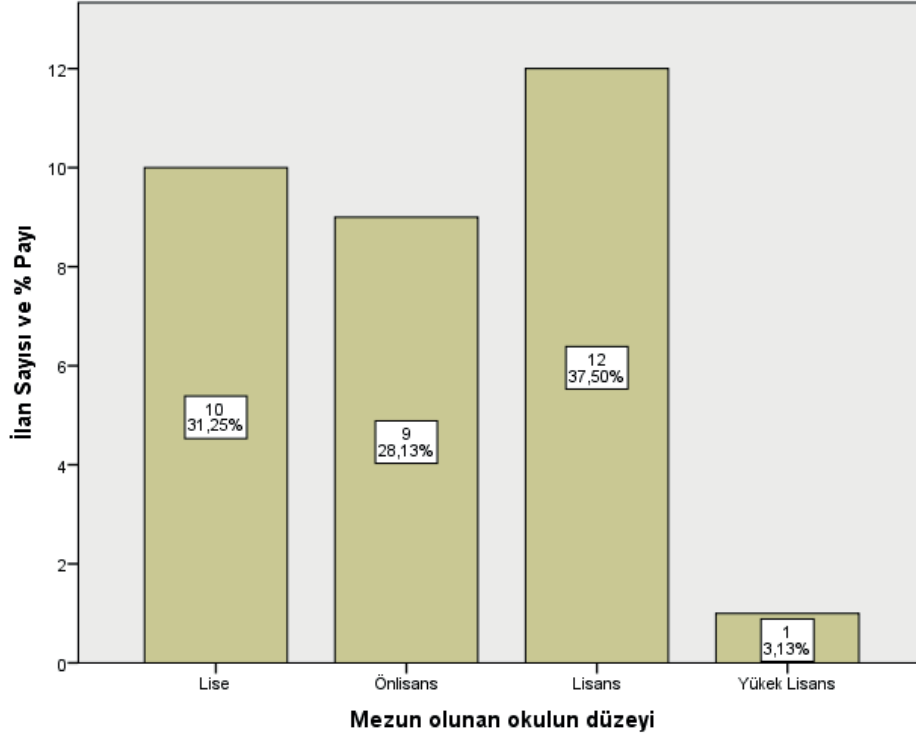
Şekil 2 İş İlanlarının Sektörlere Göre Dağılımı

İş ilanlarında eleman alımında en yüksek sayıda ilanı veren sektör ticaret sektörü olmuştur ve 10 ilanla ilanlar içerisinde %31,25’lik bir pay almıştır. Tekstil ve gıda sektörleri 5’er ilanla 2. Ve 3. Sırada yer almışlar ve her biri toplamdan %15,625’lik pay almışlardır. Bunları Metal-Kimya sektörü 4 ilan ve %12,5’lik payla takip ederken, elektrik-elektronik, ev tekstili, inşaat, kozmetik, makine, mobilya, elektronik ve taşımacılık sektörleri 1’er ilanla her biri %3,125 pay alarak kendi gruplarında toplam olarak %25’lik bir payı temsil etmişlerdir.

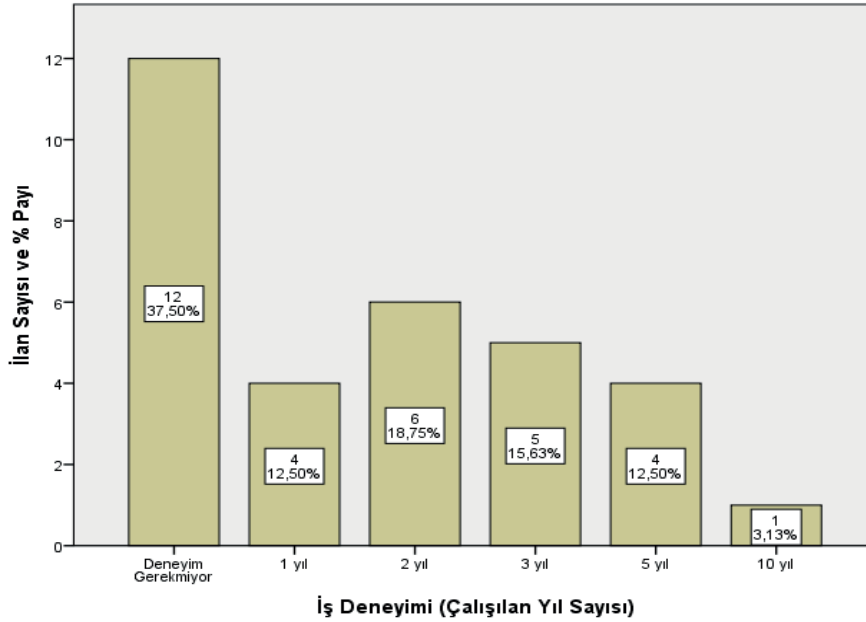
Şekil 3. İş İlanlarında Aranılan İş Pozisyonlarına Göre Dağılımı

İncelenen ilanlarda aranılan pozisyonlar arasında en çok rastlanan kategori 15 ilanda yer alan ve %46,9 payla düz “eleman” kategorisidir. Uzman kategorisinde 9 ilan ve %28,1’lik bir pay vardır. Yönetici arayan ilan sayısı 4 (%12,5), mühendis arayan ilan sayısı 3 (%9,36) ve yönetici adayı arayan ilan ise 1 (%3,1) tanedir.

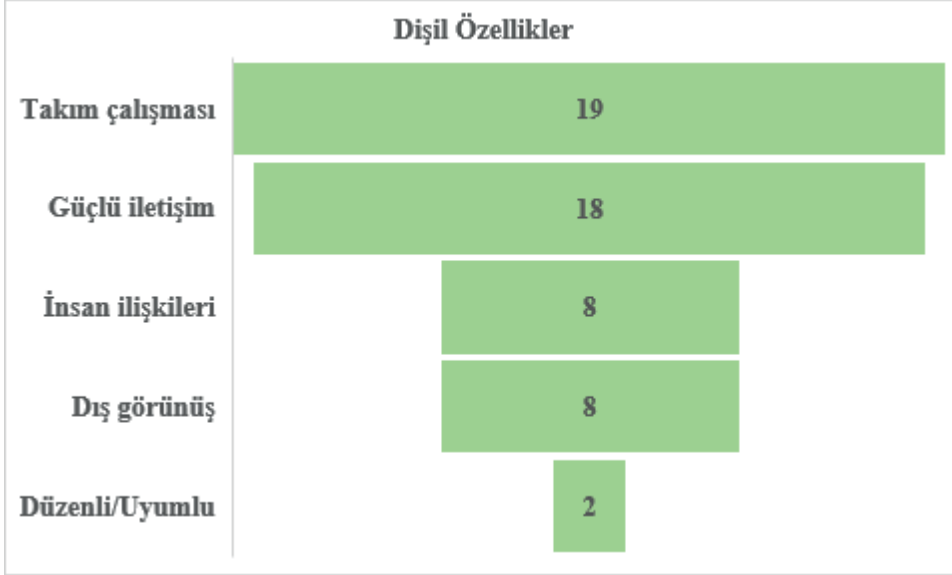
Şekil 4. İş İlanlarında Aranılan Eğitim Düzeyinin Mezuniyete Göre Dağılımı

İlanlara talep edilen eğitim düzeyi açısından baktığımızda lise mezunu, ön lisans mezunu ve lisans mezunu arayan ilan sayıları birbirine oldukça yakındır ancak en çok istenilen eğitim düzeyi olarak 12 ilanda istenilen lisans mezuniyeti koşulu yer almıştır. Lise mezunu koşullu 10 ve ön lisans koşullu ilan sayısı da 9 adettir. Bu ilanlar arasında yalnızca 1 ilanda lisans üstü eğitim istenilmiştir.

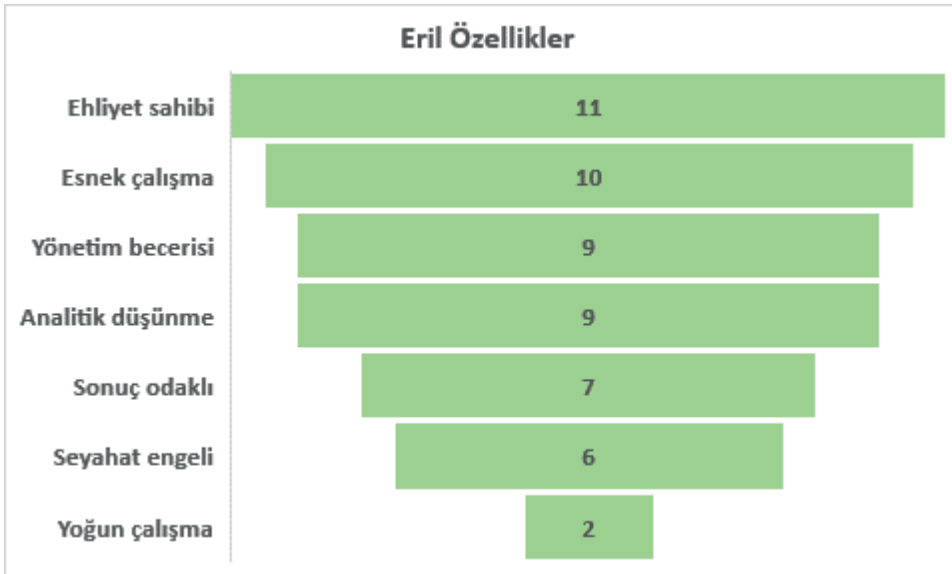
Şekil 5. İş İlanlarında Aranılan Deneyimin Yıllara Göre Dağılımı

İş arayanlar açısından ilanlarda istenilen yüksek iş tecrübesi genellikle en çok sıkıntı yaratan durumlardan birini oluşturur. İncelenen ilanlarda tecrübe olmasa da olur şeklinde düzenlenmiş ilan sayısı 12 tanedir ve toplam ilanların %37,5'lük bir kısmına karşılık gelmektedir. Bu veri yukarıda tespiti yapılan çok sayıda düz eleman arayışı ile uyumlu bir veridir. İkinci en sık aranılan tecrübe 2 yıl minimum deneyim isteyen gruptur ve bu kategorideki ilan sayısı 6 tanedir. 3 yıl deneyim isteyen 3 adet, en az 5 yıl ve 1 yıl deneyimi yeterli bulan iş ilanı sayısı ise dörder tanedir. İlanlar arasında 10 yıl fazlası iş deneyimi isteyen ilan sadece 1 tanedir.

Şekil 6. İş İlanlarında Yer Alan Dişil Özelliklerin Frekans Bilgisi

İşletmeler eleman ararken verdikleri iş ilanlarında ilgili literatüre göre “dişil” olarak adlandırılan özelliklere yer verebilmektedir. Şekil 6 bize seçilmiş dişil özellikler arasında sıralanan ve bu ilanlarda en sık rastlanan iki temel dişil özelliğin 19 kez tekrarlanan “takım çalışmasına uygun olmak” ve 18 kez tekrarlanan “güçlü iletişim becerisi” olduğunu göstermektedir. “İyi insan ilişkileri kurabilmek” ve “dış görünüşe önem vermek” ayrı ayrı 8 kez tekrarlanan diğer önemli dişil özellikler olmuştur. “Düzenli veya uyumlu olma” özelliği ilanlarda sadece 2 kez yer almıştır. “Güçlü iletişim becerisi” ve “takım çalışmasına uygun olma” dişil özellikleri Bozkurt ve Kıran (2022) çalışmasında ve sadece “güçlü iletişim becerisi” de Yılmaz Ersoy Çetinel (2019) çalışmasında ve en ön plana çıkan özellikler olmuştur.

Şekil 7. İş İlanlarında Yer Alan Eril Özelliklerin Frekans Bilgisi

Bu ilanlarda kullanılan eril özelliklerin ilk dört tanesi ilanlarda birbirine benzer sıklıkta, 9-11 ilan aralığında yer almıştır. İş ilanlarında “Ehliyet sahibi olmak” en yüksek sıklık olarak 11 kez, “Esnek çalışma saatlerine uyumlu olmak” 10 kez ve “Yönetim becerisine sahip olmak” ile “Analitik düşünme” becerileri 9’ar kez yer almıştır. Yine eril özellikler arasında olduğu düşünülen “Sonuç odaklı olmak” 7 kez, “seyahat engeli olmamak” 6 kez ve “Yoğun çalışma temposuna uygun olmak” da 2 kez ilanlarda aranılan özellikler olarak yer almıştır. “Sonuç odaklı olmak” ve “analitik düşünme yeteneğine sahip olmak” eril özellikleri Yılmaz Ersoy ve Çetinel (2019) çalışmasında en öne çıkan eril özellikler arasında yer almıştır.

Sırada iş ilanlarda aranılan temel özelliklerin eril ve dişil özelliklerle olan ilişkisini anlayabilmek üzere çapraz tabloların kullanımı yer almaktadır. Tablo 1’de iş ilanlarında istenilen eğitim düzeyi ile dişil özelliklerin çapraz ilişkisi yer almaktadır.

Tablo 1. Aranılan Eğitim Düzeyi ve Dişil Özellikler Çapraz İlişkisi

Dişil Özellikler	Mezun olunan okulun düzeyi				Toplam
	Lise	Ön lisans	Lisans	Yüksek Lisans	
Güçlü iletişim becerisi	7	3	8	0	18
Dış görünüme özen gösterme	3	3	2	0	8
Takım çalışmasına uygun olmak	8	5	6	0	19
İyi insan ilişkileri geliştirebilme	3	4	1	0	8
Düzenli/uyumlu çalışma alışkanlığı sahip	1	0	1	0	2
Toplam Dişil Özellik	22	15	18	0	55
Toplam eğitim kategorisi ilan sayısı	10	9	12	1	32
<i>Bunun toplam içindeki payı</i>	<i>10/32 = %31,3</i>	<i>9/32 = %28,1</i>	<i>12/32 = %37,5</i>	<i>1/32 = %3,1</i>	<i>%100</i>

Tablo 1’in sütunlarında iş ilanlarında istenilen “eğitim düzey bilgileri” ve satırlarda ise ilanlarda yer alan “dişil özellikler” yer almaktadır. Tablonun son kısmında yer alan “toplam eğitim kategorisi ilan sayısı) yazan satırın hücrelerinde ilanlarda aranılan her bir eğitim düzeyinin toplam kaç ilanda yer aldığı bilgisi ve hemen altında da bu tür ilanların toplam ilanlar içerisindeki % payı yer almaktadır. Bu format aşağıdaki tablolardaki kategoriler için de uygulanmaktadır. Çalışmada kullanılan 32 ilandan 10 tanesi lise, 9 tanesi ön lisans, 12 tanesi lisans ve sadece 1 tanesi yüksek lisans ve üzeri diploma şartı getirmektedir.

Öte taraftan son sütun aynı toplamı ilanlarda aranılan dişil özelliklere rastlanma sıklığı açısından yapmaktadır. “Güçlü iletişim becerisi” ilanlarda 18 kez, “Dış görünüme özen gösterme” 8 kez, “Takım çalışmasına uygun olma” 19 kez, “İyi insan ilişkileri geliştirebilme” 8 kez ve “Düzenli/uyumlu çalışma özelliğine sahip olma” 2 kez yer almıştır.

Tablo 1’de yer alan hücreler dişil özelliklerle eğitim düzeyleri arasındaki çapraz ilişkileri göstermektedir. Örneğin, en çok aranılan eğitim düzeyi olan lisans mezunu eleman arayan ilanlarda en çok aranılan dişil özelliğin 8 kez tekrarlanan “güçlü iletişim becerisi” olduğunu görebiliyoruz.

Tablo 2. Aranılan Eğitim Düzeyi ve Eril Özellikler Çapraz İlişkisi

	Mezun olunan okulun düzeyi				Total
	Lise	Ön Lisans	Lisans	Yüksek Lisans	
Sonuç odaklı olma özelliği taşımak	2	3	2	0	7
Yönetim becerisi/planlı çalışabilme	2	1	6	0	9
Yoğun çalışma temposunda çalışabilmek	1	0	0	1	2
Analitik düşünme becerisi	1	2	6	0	9
Esnek çalışmaya uygun olmak	2	5	3	0	10
Seyahat engelinin olmaması	0	2	4	0	6
Ehliyet sahibi olmak	3	2	6	0	11
Toplam Eril Özellik	11	15	27	1	54
Toplam eğitim kategorisi ilan sayısı	10	9	12	1	32
Bunun toplam içindeki payı	10/32 = %31,3	9/32 = %28,1	12/32 = %37,5	1/32 = %3,1	%100

Bir önceki tablo verisi ile aynı olarak, kullanılan 32 ilandan 10 tanesi lise, 9 tanesi ön lisans, 12 tanesi lisans ve sadece 1 tanesi yüksek lisans ve üzeri diploma şartı aramaktadır. Öte taraftan “Sonuç odaklı olma özelliği taşımak” ilanlarda 7 kez, “Yönetim becerisi/planlı çalışabilme” 9 kez, “Yoğun çalışma temposunda çalışabilmek” sadece 2 kez, “Seyahat engelinin olmaması” 6 kez yer almıştır. Tablo 2’de yer alan hücreler eril özelliklerle eğitim düzeyleri arasındaki çapraz ilişkileri göstermektedir. Örneğin, en çok aranılan eğitim düzeyi olan lisans mezunu eleman arayan ilanlarda en çok aranılan eril özellik olarak “ehliyet sahibi olmayı” bir kenara ayırırsak her biri eşit olarak 6’şar kez tekrarlanan “Yönetim becerisi” ve “Analitik düşünme becerisi” olduğunu görürüz.

Tablo 1 ve Tablo 2 birlikte değerlendirilerek eğitim ve eril/dışil kategorileri arasında mevcut olabilecek ilişkileri ortaya çıkarmak ve yorumlamak mümkün olacaktır. Eğitim alt kategorisi olan “lise mezunlarında” dışil özellik 22 kez aranmışken aynı kategoride eril özellik 11 kez aranmıştır. Eril özellik ve dışil özellik varsayıldığı gibi aranılan kişinin cinsiyetine gönderme yapıyor ise lise mezunlarının “dışı” olması “erkek” olmasına göre 2 kat fazla isteniliyor anlamı çıkacaktır. Benzer bir şekilde “ön lisans” ve “lisans” dereceleri isteyen ilanlarda eril ve dışil özellikleri karşılaştıracak olursak ön lisans eğitimi isteyen ilanlarda geçen dışil ve eril özellik sayısı eşit olarak 15’er tanedir. Aynı karşılaştırmayı lisans mezuniyeti arayan ilanlarda yapacak olursak aranan dışil özellik sayısı 18 iken aranan eril özellik sayısı 27’dir.

Bu rakamlardan çıkarılabilecek bir sonuç lise mezunlarında dışil özellikler ön planda iken lisans mezunlarında eril özellikler çok daha fazla aranmaktadır. Bu durum çalışmanın önemli sonuçlarında birisi olarak değerlendirilmez: yüksek öğrenim erkek adaylarla ve düşük öğrenim kadın adaylarla daha çok ilişkilendirilmiştir.

Çalışmanın bu bölümünde eril ve dışil özellikler bu kez eleman aranılan işteki pozisyon için çapraz tablo incelemesine tabi tutulacaktır.

Tablo 3. İşteki Pozisyon ve Dişil Özellikler Çapraz İlişkisi

Dişil Özellikler	İşteki Pozisyon					Total
	Eleman	Mühendis	Uzman	Yönetici	Y. Adayı	
Güçlü iletişim becerisi	11	1	5	0	1	18
Dış görünümüne özen gösterme	4	0	2	1	1	8
Takım çalışmasına uygun olmak	12	1	5	1	0	19
İyi insan ilişkileri geliştirebilme	7	0	1	0	0	8
Düzenli/uyumlu çalışma alışkanlığına sahip olma	1	1	0	0	0	2
Toplam Dişil Özellik	35	3	13	2	2	54
Toplam işteki pozisyon kategorisi ilan sayısı	15	3	9	4	1	32
Bunun toplam içindeki payı	%46,9	%9,4	%28,1	%12,5	%3,1	%100

Tablo 3'in sütunlarında iş ilanlarında doldurulmak istenilen "işteki pozisyon" bilgileri ve satırlarda ise ilanlarda yer alan "dişil özellikler" yer almaktadır. Tablonun en son iki satırında ilanlarda aranılan her bir pozisyonun toplam kaç ilanda yer aldığı ve bunun toplam ilan sayısı olan 32 ilan içerisindeki % payı yer almaktadır. Çalışmada kullanılan 32 ilandan 15 tanesi düz eleman (%46,9) , 3 tanesi mühendis (%9,4) , 9 tanesi uzman (%28,1), 4 tanesi yönetici (%12,5) ve 1 tanesi de yönetici adayları (%3,1) aramaktadır. Öte taraftan son sütun aynı toplamı ilanlarda aranılan dişil özellikler açısından yapmaktadır. Bu toplam sayıların açıklaması eğitim tablosunda yapıldığı için burada toplamlar yeniden verilmemiştir.

Tablo 3'de yer alan hücreler dişil özelliklerle işteki pozisyon arasındaki çapraz ilişkileri göstermektedir. Örneğin, en çok eleman aranılan pozisyon "düz eleman" kategorisidir ve bu kategoride en çok aranılan dişil özellik 12 kez tekrar görülen "Takım çalışmasına uygun olmak" özelliğidir. Diğer taraftan 9 tane iş ilanında "uzman" aranmaktadır ve bu kategoride en çok aranılan dişil özellikler ise 5'er kez rastlanılan "Güçlü iletişim becerisi" ve "Takım çalışmasına uygun olmak" özellikleridir. Özet olarak dişil özellikler açısından çalışan aranılan pozisyonlar açısından bir fark yoktur. Gerek düz "eleman" ve gerek ise "uzman" kategorileri için aynı iki dişil özellik tercih edilmektedir.

Tablo 4. İşteki Pozisyon ve Eril Özellikler Çapraz İlişkisi

Eril Özellikler	İşteki Pozisyon					Total
	Eleman	Mühendis	Uzman	Yönetici	Y. Adayı	
Sonuç odaklı olma ...	2	0	3	2	0	7
Yönetim becerisi/planlı ...	1	2	3	2	1	9
Yoğun çalışma temposunda	0	0	1	1	0	2
Analitik düşünme becerisi ...	2	1	4	2	0	9
Esnek çalışmaya uygun ...	5	0	3	2	0	10
Seyahat engelinin olmaması	0	0	5	1	0	6
Ehliyet sahibi olmak	3	1	6	1	0	11
Toplam Eril Özellik	13	4	25	11	1	54
Toplam işteki pozisyon kategorisi ilan sayısı	15	3	9	4	1	32
Bunun toplam içindeki payı	%46,9	%9,4	%28,1	%12,5	%3,1	%100

Tablo 4'de yer alan hücreler eril özelliklerle işteki pozisyon arasındaki çapraz ilişkileri göstermektedir. Örneğin, en çok eleman aranılan pozisyon 13 ilanda yer alan düz "eleman"

kategorisidir. Bu kategoride en çok aranan eril özelliğin 5 kez rastlanan “Esnek çalışmaya uygun olmak” olduğunu görüyoruz. Diğer taraftan 9 iş ilanında “uzman” aranmaktadır ve bu kategoride en çok aranan eril özellikler ise 6 kez ile “Ehliyet sahibi olmak” ve 5 kez rastlanılan “Seyahat engelinin olmaması” olduğu görülmektedir.

Tablo 3 ve 4 birlikte değerlendirilerek pozisyonlara göre hangi tip özelliklerin öne çıktığını görebiliriz. Düz eleman ilanlarında toplam dışil özellikler 35 kez ilanlarda yer almışken eril özellikler sadece 13 kez yer almıştır. Uzman aranan ilanlarda ise sadece 13 tane dışil özellik yer almışken yer alan eril özelliklerin sayısı çok daha fazla ve 25 tanedir. Mühendislik ilanlarında yer alan 4 eril özelliğe karşın 3 tane dışil özelliğe yer verilmiştir. Son olarak yönetici ve yönetici adayı ilanlarında yer alan dışil özellik 4 tane iken eril özellik çok daha fazla 12 tanedir. İşteki pozisyon düz elemandan, uzmanlığa ve yöneticiliğe doğru sıralandığında aranan eril özelliklerin sayısı dışil özelliklere göre çok daha fazladır. Bu durum bize çalışmanın bir başka önemli sonucunu göstermektedir: işteki pozisyonun düzeyi arttıkça erkek adaylara daha çok şans verebilecek eril ifadeler daha çok rastlanmakta ve kadın iş arayanlar ikinci planda kalabilmektedir.

Tablo 5. Çalışılacak Departman ve Dışil Özellikler İlişkisi

	Çalışılacak Departmanlar							
Dışil Özellikler	Ar Ge	İnsan Kaynakları	İş sağlığı	İthalat İhracat	Operasyon	Satış	Üretim	Total
Güçlü iletişim ...	0	1	0	1	1	10	5	18
Dış görünüme özen	0	0	0	0	1	7	0	8
Takım çalışmasına uygun olmak	1	2	0	0	2	8	6	19
İyi insan ilişkileri ...	0	2	0	0	0	6	0	8
Düzenli/uyumlu ...	1	0	0	0	0	1	0	2
Toplam Dışil Özellik	2	5	0	1	4	32	11	55
Toplam “çalışılacak departman” ilanı	2	2	1	1	3	15	8	32
Toplam içindeki payı	%6,3	%6,3	%3,1	%3,1	%9,4	%46,8	%25,0	

Tablo 5’in sütunlarında iş ilanlarında aranan kişilerin “çalışacakları departmanlar” ve satırlarda ise ilanlarda yer verilen “dışil özellikler” bulunmaktadır. Tablonun en son iki satırında çalışılacak departman bilgisinin toplam kaç ilanda yer aldığı ve bunun toplam ilan sayısı olan 32 ilan içerisindeki % payı yer almaktadır. Çalışmada kullanılan 32 ilandan 2 tanesi Ar-Ge (%6,3), 2 tanesi insan kaynakları (%6,3), 1 tanesi iş sağlığı (3,1), 1 tanesi ithalat-ihracat (%3,1), 3 tanesi operasyon (%9,4), 15 tanesi satış (%46,8) ve 8 tanesi de (%25,0) üretim departmanı için çalışacak insan bakmaktadır. Öte taraftan son sütun bu toplamı ilanlarda aranan dışil özellikler açısından yapmaktadır.

Tablo 5’de yer alan hücreler dışil özelliklerle çalışılacak departman arasındaki çapraz ilişkileri göstermektedir. Örneğin, en çok ilan 15 tane olmak üzere “satış” departmanına çalışan aramak için verilmiştir. Bu departman için eleman bakılırken en çok aranan dışil özellik 10 kez istenilen “Güçlü iletişim becerisine sahip olmak” özelliğidir. İkinci sırada 8 ilan ile eleman aranan “üretim” departmanı için en çok aranan dışil özellik ise 6 kez tekrarlanan “Takım çalışmasına uygun olmak” özelliğidir.

Tablo 6. Çalışılacak Departman ve Eril Özellikler İlişkisi

	Çalışılacak Departmanlar							
Eril Özellikler	Ar Ge	İnsan Kaynak.	İş Sağlığı	İthalat İhracat	Operasyon	Satış	Üretim	Total
Sonuç odaklı ...	0	0	0	0	1	5	1	7
Yönetim becerisi	1	0	1	0	0	5	2	9
Yoğun çalışma	1	0	0	0	0	1	0	2
Analitik düşünme	1	0	0	1	1	3	3	9
Esnek çalışmaya	0	0	0	0	2	5	3	10
Seyahat engelinin	0	0	0	1	1	3	1	6
Ehliyet sahibi	0	0	1	0	1	7	2	11
Toplam Eril Özellik	3	0	2	2	6	29	12	54
Toplam çalışılacak departman ilanı	2	2	1	1	3	15	8	32
Bunun toplam içindeki payı	%6,3	%6,3	%3,1	%3,1	%9,4	%46,8	%25	

Tablo 6’nın sütunlarında iş ilanlarında aranılan kişilerin “çalışacakları departmanlar” ve satırlarda ise ilanlarda yer verilen “eril özellikler” bulunmaktadır. Tablonun en son iki satırında çalışılacak departman bilgisinin toplam kaç ilanda yer aldığı ve bunun toplam ilan sayısı olan 32 ilan içerisindeki % payı yer almaktadır. Tablo 6’da yer alan hücreler eril özelliklerle çalışılacak departman arasındaki çapraz ilişkileri göstermektedir. Örneğin, en çok ilan 15 tane olmak üzere “satış” departmanına çalışan aramak için verilmiştir. Bu departman için eleman bakılırken en çok aranılan eril özellik 7 kez tekrarlanan “Ehliyet sahibi olmak” özelliğidir. İkinci, üçüncü ve dördüncü sıralarda 5’er kez tekrarlanan “Sonuç odaklı olmak”, “Yönetim becerisine sahip olmak” ve “Esnek çalışma koşullarına uyum sağlamak” özellikleridir.

Tablo 5 ve 6 birlikte değerlendirilerek departmanlara göre istenilen toplam dişil ve eril özelliklere birlikte bakıp değerlendirme yapılabilir. Satış departmanında çalıştırılmak üzere çalışan bulmak için verilen ilanlarda yer alan toplam dişil özellik 32 ve eril özellik buna çok yakın bir değer olarak 29’dur. Üretim departmanına ait ilanlarda toplam dişil özellik 11 iken eril özellik sayısı 12 adettir. Diğer departmanlara ait ilanlarda da eril ve dişil özellikler açısından göze batan bir fark gözükmemektedir. Bu nedenle çalışılacak departman temelinde erkek ve kadın adaylar arasında fark oluşturan ifadeler yoktur.

Tablo 7. İşyerinin İçinde Yer Aldığı Sektör ve Dişil Özellikler İlişkisi

	İşyerinin İçerisinde Bulunduğu Sektörler									
Dişil Özellikler	Gıda	İnşaat	Kozm.	Mak.	Metal Kimya	Mbly	Taşım.	Teks.	Tic.	Toplam
İletişim	3	1	1	0	2	0	1	3	7	18
Dış görünüm	1	0	0	0	0	0	0	3	4	8
Takım çalışması	2	1	1	1	3	1	1	4	5	19
İnsan ilişkileri	1	0	0	0	0	0	0	2	5	8
Düzenli/uyumlu	0	0	0	1	0	0	0	1	0	2
Toplam Dişil	7	2	2	2	5	1	2	13	21	55
T. içinde yer alınan sektör ilan sayısı	5	1	1	1	4	1	1	6	12	
Toplam içindeki payı	15,6	3,1	3,1	3,1	12,5	3,1	3,1	18,8	37,6	

Not: Elektrik elektronikteki özellikler makine sektörüne ve elektrik-elektronik sektörü tablodan çıkarıldı, benzer şekilde “ev tekstili” verileri “Tekstil” sektörü ile birleştirildi.

Tablo 7’nin sütunlarında iş ilanlarını veren “işyerinin içinde bulunduğu sektör” ve satırlarda ise ilanlarda yer verilen “dişil özellikler” bulunmaktadır. Tablonun en son iki satırında çalışılacak departman bilgisinin toplam kaç ilanda yer aldığı ve bunun toplam ilan sayısı olan 32 ilan içerisindeki % payı yer almaktadır. Çalışmada kullanılan 32 ilandan 5 tanesi gıda, 1’er tanesi inşaat, kozmetik, makine, mobilya ve taşımacılık sektörlerinde, 4 tanesi Metal-Kimya, 6 tanesi tekstil ve 12 tanesi de ticaret sektöründe yer almaktadır. Son sütunda ise her bir dişil özelliğin bu ilanlarda toplamda kaç kez yer aldığına dair değerler yer almaktadır. Örneğin tüm sektörler “güçlü iletişim becerisi” 18 kez tekrarlanmıştır.

Tablo 7’de yer alan hücreler dişil özelliklerle işyerinin içinde yer aldığı sektör arasındaki çapraz ilişkileri göstermektedir. Örneğin, en çok ilan ticaret sektöründe yer alan şirketlerce verilmiştir ve bu sayı 12 adettir. Ticaret sektörü ilanlarında eleman bakılırken en çok aranan dişil özellik 7 kez istenilen “Güçlü iletişim becerisine sahip olmak” özelliğidir. İkinci ve üçüncü sıralarda 5’er ilan ile en çok aranan dişil özellik ise “Takım çalışmasına uygun olmak” ve “İnsan ilişkilerinde başarılı olmak” özellikleridir.

Tablo 8. İşyerinin İçinde Yer Aldığı Sektör ve Eril Özellikler İlişkisi

	İşyerinin İçerisinde Bulunduğu Sektörler									
Eril Özellikler	Gıda	İnşaat	Koz.	Mak.	Meta l Kim ya	Mbly	Taşı m.	Tek s	Ti c.	Topla m
Sonuç odaklı	2	0	1	0	0	0	0	1	3	7
Yönetim	2	1	0	2	0	0	0	2	2	9
Yoğun	0	0	0	1	0	0	0	0	1	2
Analitik	2	0	0	1	3	0	1	0	2	9
Esnek	2	1	0	0	1	0	0	3	3	10
Seyahat	2	1	0	0	1	0	0	0	2	6
Ehliyet	3	1	0	0	0	1	1	1	3	11
Toplam Eril	13	4	1	4	5	1	2	7	16	53
T. içinde sektör ilan sayısı	5	1	1	1	4	1	1	6	12	
Toplam içindeki payı	15,6	3,1	3,1	3,1	12,5	3,1	3,1	18,8	37,6	

Not: Elektrik elektronikteki özellikler makine sektörüne ve elektrik-elektronik sektörü tablodan çıkarıldı, benzer şekilde “ev tekstili” verileri “Tekstil” sektörü ile birleştirildi.

Tablo 8’nin sütunlarında iş ilanlarını veren “işyerinin içinde bulunduğu sektör” ve satırlarda ise ilanlarda yer verilen “eril özellikler” bulunmaktadır. Tablonun en son iki satırında çalışılacak departman bilgisinin toplam kaç ilanda yer aldığı ve bunun toplam ilan sayısı olan 32 ilan içerisindeki % payı yer almaktadır. Çalışmada kullanılan 32 ilandan 5 tanesi gıda, 1’er tanesi inşaat, kozmetik, makine, mobilya ve taşımacılık sektörlerinde, 4 tanesi Metal-Kimya, 6 tanesi tekstil ve 12 tanesi de ticaret sektöründe yer almaktadır. Son sütunda ise her bir eril özelliğin bu ilanlarda toplamda kaç kez yer aldığına dair değerler yer almaktadır. Örneğin tüm sektörler toplamında “esnek çalışma koşullarına uyum sağlayabilme becerisi” 10 kez tekrarlanmıştır.

Tablo 8’de yer alan hücreler eril özelliklerle işyerinin içinde yer aldığı sektör arasındaki çapraz ilişkileri göstermektedir. Örneğin, ticaret sektöründe yer alan şirketler 12 ilan ile en çok ilan veren sektör olmuştur. Ticaret sektörü ilanlarında eleman bakılırken en çok aranan eril özellik 11 kez istenilen “Ehliyet sahibi olmak”, 10 kez tekrarlanan “Esnek çalışma saatlerine uyum sağlamak” ve 9’ar kez tekrarlanan “Yönetim becerileri” ve “Analitik düşünme” özellikleri olmuştur.

Tablo 7 ve 8’de yer alan içinde yer alınan sektörlerce aranan toplam dişil ve eril özelliklere birlikte bakıp bir genel değerlendirme yapılabilir. Ticaret sektöründe toplam aranan dişil özellik sayısı 21 iken toplam eril özellik sayısı 16 tanedir. Toplam 6 ilanlı tekstil sektöründe aranan toplam dişil özellik 13 tane iken eril özellik 7 tanedir. Toplamda 5 ilanlı gıda sektörü ilanlarında yer alan dişil özellik sayısı 7 iken eril özellik sayısı 13 tanedir. İnşaat ve makine sektörlerinin birer ilanı varken bunlarda eril özellikler 4’er tane iken dişil özellikler 2’şer tanedir. Genel olarak ticaret ve tekstil sektörlerinin iş ilanlarında dişil özellikler ağır basarken gıda, inşaat ve makina sektörlerinde eril özellikler ön plandadır.

Sonuç ve Değerlendirme

İş ilanlarında cinsiyete dayalı dolaylı bir ayrımcılık olup olmadığını araştırmak amacıyla TR 83 bölgesinden seçilen ilanlarda yer alan “eril” ve “dişil” ifadeler ele alınarak analiz edilmiştir. 32 ilanda toplamda 55 tane dişil ve 54 tane eril ifade tespit edilmiştir. Dişil ifadelerden en çok rastlanan iki tanesi 19 kez tekrarlanan “takım çalışmasına uygun olmak” ve 18 kez rastlanan “güçlü iletişim becerisi” olmuştur. Eril ifadeler olarak en çok tekrarlananlar ise 11 kez “ehliyet sahibi olmak”, 10 kez “esnek çalışma saatlerine uyum sağlamak” ve 9’ar kez “analitik düşünme becerisi” ve “yönetim becerisine sahip olmak” olmuştur.

Çalışmanın ilk sonucu olarak dişil özellikler arasında en öne çıkan özelliklerin “iletişim becerisi” ve “takım oyuncusu” olmak olduğunu söyleyebiliriz. Bu iki özellik hemen hemen bütün eğitim alt kategorileri ve bütün pozisyon çeşitleri için en çok tekrarlanan dişil özellikler olmuştur. Eril özellikler anlamında en çok rastlanan iki özellik ise “ehliyet sahibi olmak” ve “esnek çalışma saatlerine uyum sağlamak” olmuştur.

Verilen ilanlarda “eğitim düzeyi” ve eril dişil ifadeler arasındaki çapraz ilişkilere baktığımızda dişil ifadelerle en çok ilişkilendiren eğitim düzeyi “lise mezuniyeti” (55 ilan içerisinde 22 kez, %40) iken eril ifadeler açısından öne çıkan eğitim düzeyi “lisans mezuniyeti” (54 ilan içerisinde 27 kez, %50) olmuştur. Bu durum eril ilanlarla aranan pozisyonlar için daha yüksek bir eğitim düzeyinin arandığını göstermektedir. Çalışmanın bir diğer sonucu olarak kadınlarla eşleştirilen eğitim düzeyinin (lise) erkelere göre (lisans) düşük tutularak kadınlar aleyhine dolaylı ayrımcılığın tespit edildiği söylenebilir.

İlanlara “çalışılan işteki pozisyon” ve dişil ifadeler açısından baktığımızda en çok aranan pozisyon düz “eleman” pozisyonu olmuştur. Toplam 55 dişil ifade içerisinde 32 dişil ifade (%58 pay) “eleman” pozisyonu için olmuştur. Çalışılan pozisyon ve eril ifadeler çapraz ilişkisine baktığımızda eleman ifadesine sadece 15 kez (%28pay) rastlanılmaktadır. Bu kez eril ifade taşıyan en çok çalışan aranan pozisyon “uzmanlık” olmuştur (25 kez ve %46 pay). Burada eğitim kategorisine benzer bir şekilde daha üst düzey pozisyonla eril ifadelerin daha çok eşleştiğini görmekteyiz. Bu durum çalışmanın bir başka sonucu olarak çalışılacak pozisyon anlamında kadınlar aleyhine dolaylı ayrımcılık yapıldığına dair bir işaret olarak yorumlanabilir.

Çalışılacak departman ve dişil özellikler çapraz ilişkisinde “satış departmanı” 35 ilan ve %64 payla en başta yer almaktadır. Eril özellikler çalışılacak departman çapraz ilişkisinde en önde yer alan departman 29 ilan ve %54 payla yine “satış departmanı” olmuştur. Dolayısı ile çalışılacak departman anlamında ilanlarda cinsiyete dayalı net bir ayrıma dair işaret bulunamamıştır.

İşyerinin içinde yer aldığı sektör ve dişil özellikler çapraz ilişkisinde 21 ilan ile “ticaret” sektörünün payı %38 ve 13 ilan ile “tekstil” sektörünün payı %24 olmuştur. Eril özelliklere 16 kez “ticaret” sektörü ilanlarında rastlanmış (%30 pay) ve 13 kez de “tekstil” sektörü ilanlarında (%24 pay) rastlanmıştır. Sektörel düzeyde eril ve dişil ifadeler analiz edildiğinde ciddi boyutta bir ayrımcılık işareti görülmemektedir.

Sonuç olarak sadece TR 83 bölgesinde bir aylık ilanların incelenmesi sınırlılığı altında yapılan bu çalışmada verilen ilanlarda “eğitim” ve “işteki pozisyon” kategorilerinde kadınlar aleyhine ayrımcılık yapıldığı ve “çalışılacak işyerinin içinde yer aldığı sektör” ve “çalışılacak departman” anlamında ise benzer bir ayrımcılık işaretlerine rastlanılmadığını söylenebilir. Ayrıca kadınlar açısından ilanlarda en öne çıkarılan özellikler daha önceki birçok çalışmada da belirlendiği gibi “güçlü iletişim becerileri” ve “takım oyuncusu” olma özellikleri olmuştur. Daha çok erkekler için hazırlandığı düşünülen ilanlarda ise “analitik düşünme” ve “yönetim becerilerine sahip olma” gibi daha farklı bir donanım işaret eden eril özellikler öne çıkmaktadır.

Kaynakça

- Arabacı, Ö., ve Arabacı, R. Y. (2020). Cinsiyete dayalı ücret farkları: Bir kantil regresyon uygulaması. *Bursa Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 39(2), 147-169.
- Arısoy, A. İ., & Demir, N. (2007). Gender equality in EU social law in the context of fight against discrimination. *Ege Academic Review*, 7(2), 707-725.
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388.
- Bozkurt, Ö. Ç., ve Kıran, F. (2022). TR 61 Bölgesindeki İş İlanlarında Kadın İstihdamı. *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*, 5(2), 345-372.
- Cergiboza, R., ve Özcan, Y. (2012). Türkiye İçin Bölgelere Göre Ücret Ayırıştırma Analizi: Ekonometrik Yaklaşım. *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(1), 27-48.
- Demir, M. (2011). İş yaşamında ayrımcılık: Turizm sektörü örneği. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1), 760-784.
- Ertas, Ç. (2018). Turizm sektöründeki nitelikli çalışan eksikliğinde turizm işletmelerinin payı: iş ilanları üzerinden bir inceleme. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (30), 1143-1172.
- Fettahlıoğlu, Ö. O., ve Demir, S. (2014). İşletme yönetiminde yönetsel pandora: Meritokrasi ve yetenek yönetimi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(01), 175-186.
- Halaçlı, B., ve Karaalp-Orhan, H. S. (2022). Türkiye’de Cinsiyete Dayalı Ücret Eşitsizliği: İşveren Yönlü Bir Analiz. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*.
- ILO, 1958 Discrimination (Employment and Occupation) Convention, 1958 (No. 111) https://normlex.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C111
- İştar, E. (2012). Gazetelerdeki İş İlanlarında Ayrımcılık, *Akademik Bakış Dergisi*, 28, 1-13.
- Kutanis, R. Ö., & Çetinel, E. (2016). Örgütsel yapılanmadaki gizli bileşen: Cinsiyet. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(1), 61-86.
- Metin, O., & Ünal, Ş. (2022). İçerik analizi tekniği: İletişim bilimlerinde ve sosyolojide doktora tezlerinde kullanımı. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(Özel Sayı 2), 273-294.
- Öcal, A. T. (2021). Türkiye’de İşgücü Piyasasında Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği. *World Women Conference-II*.
- Palaz, S. (2003). Türkiye’de Cinsiyet Ayrımcılığı Analizinde Neo Klasik Yaklaşım Karşı Kurumcu Yaklaşım: Eşitliği Sağlayıcı Politika Önerileri. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(9), 87-109.
- Parlaktuna, İ. (2010). Türkiye’de Cinsiyete Dayalı Mesleki Ayrımcılığın Analizi/Analysis of Gender-Based Occupational Discrimination in Turkey. *Ege Akademik Bakis*, 10(4), 1217.
- Sadiç, V. (2023). İnsan Haklarında Gelişimin Son Halkası: Kentli Hakları 1. *Third Sector Social Economic Review*, 58(1), 373-387.
- Stainback, K., Ratliff, T. N., & Roscigno, V. J. (2011). The context of workplace sex discrimination: Sex composition, workplace culture and relative power. *Social Forces*, 89(4), 1165-1188.

- Şen, M. (2018). Cinsiyete Dayalı Ücret Eşitsizliğinin Avrupa Birliği ve Türkiye Kapsamında Değerlendirilmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 18(41), 295-324.
- Şentürk, İ., ve Demir, Ö. (2022). Türkiye’de Cinsiyete Dayalı Ücret Eşitsizliği: Üç-Parçalı Blinder-Oaxaca Ayrıştırması. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 18(1), 153-181.
- TUIK (2023). İstatistiklerle Kadın-2022 (Haber Bülteni, 06.03.2023)
- Ünlü, V. (2010). İşe alımda cinsiyet ayrımcılığı. *Sicil İş Hukuku Dergisi*, 18, 247-255.
- Yelboğa, A. (2008). Örgütlerde personel seçimi ve psikolojik testler. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2), 11-27.
- Yılmaz Ersoy, S., ve Çetinel, E. (2019). İş İlanlarında Cinsiyet Ayrımcılığı: Türkiye’de İnşaat Mühendisliği İlanları Üzerine Bir Araştırma. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(18), 975-990.